

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՇԱՐՔԱԹԱԹԵՐ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Մեղքերը ներվեցի՞ն արդեն (Ռեսյուսաժ` դեպի վայրից)

Ին՞ք հենց այդդիսի երեսույթ ու երեսուկականությունն էր ակնկալում, Հանրապետության հրապարակը ցնոր բազմություն: Կարելու չէ՞ ֆանի՞ հազար էին նրանք, 15, 20 թե՞ 25 հազար, ինքնաբերական էին եկել, թե՞ բերվել, հակառակ դեպքում էին, թե՞ հակասեռական, սորոսական, երկվայական, կյանքի խոստովական, թե՞... Կարելու չէ՞ այդ դեպքում նրանք միկոլական էին, եկել էին Նիկոլին մասնակցությունն առնելով, երեսուկ եւ աներեսույթ բոլոր թեմաներից. միայն Նիկոլին: Թա՛ն մյուս բաները՝ հայրենիք-մայրենիք, ղեկավարություն, Արցախն ու Սյունիք, գրեթե, անհետ կորածներ ու գերիներ: Նրանք եկել էին երախտագիտություն հայտնաբերելու Նիկոլին, որ դարձվելով փրկել էր իրենց զավակների կյանքը, թեկուզ վիրավոր կամ հաշտանդամ... ԶԷ՞ որ դարձերազմը հրահրել էին նախկինները:

Նիկոլը հենց այդդիսի բազմություն էր ուզում: Ոչ միայն կարոտել էր նրան, այլ կարոտ էր ցույց տալու բոլորին՝ Պոլսից, Երոզողանից, Ալիեյի ու մյուսներին, որ ին՞ք իրավիճակի տեղն է, որ ին՞ք ոչ ցանկություն, ոչ էլ ստիպողականություն ունի վարչապետի դերին հրաժարվելու, ֆանի որ «ժողովուրդը» բարոնական է իր կողմին մնալ: «Ժողովուրդ», որի միակ դարձականությունը որեւէ մեկի կողմին մնալն է, եւ հասկալիս Նիկոլին...

Եվ արդեն, մարտի 1-ին կայացած փառանքական այդ հանրահավաքի միակ հերոսը, միակ հռետորը, միակ հարցադրողը, միակ դասախանողը, միակ ու միակը ինքն է՝ Փաշինյանը, ժողովրդի դաստիարակն ու աղակերպը, հույսն ու հավաստը: (Ու դեռ կան մարդիկ, որոնք զարմանում են, թե ինչպե՞ս, 68 տարի առաջ, ժողովրդի մեծ մասը սգուն-լացուն էր «ժողովրդի հայրիկ» Ստալինի դազադի հետեւից): Միևնույն այդ ժողովուրդը, մկաթի ունեմ հրապարակում կուսակցականներին, ոչինչ չուներ նրան հարցնելու, առաջնություն, ոչինչ ասելու, բացի՝ «Նիկոլ, վարչապետ» գոռալուց: Տարածված այսպիսի կոռուսներից, այսֆան զոհերից, վիրավորներից հետո, միջնորդներ կա հարգարավոր այդ մարդկանցից որեւէ մեկը «գերագույն գլխավոր հրամանատարից» ոչինչ չդադարեց, չհարցրեց անգամ, թե այդ ինչպե՞ս եղավ, որ ազգն ու երկիրը հայտնվեցին այս դարձված, բարոյալիված, կիսակործան վիճակում: Փոխաբերելով, այդ ամբողջը (այդ, չմտածող, չհարցադրող հավաքականությունը ամբողջ է կոչվում) «ընդմիջ-ընդմիջ հո՛ւ» անելով զնազ Փաշինյանի ետեւից Ամիրյան, Մաեսոց, Կորյուն եւ Արսլան փողոցներով ու հասավ Մեծն Մյասնիկյանի հուշարձանի մոտ, ոչ թե հայոց

դեռականության ռահվիրաներից մեկին հարգանքի տուրք տալու, այլ վերհիշելու 13 տարի առաջ նույն վայրում Նիկոլի հրահրած բախումները անվստահության ուժերի հետ, արյունահեղությանը զոհ գնացածներին, անուշահոտ մոռացության սալով փասքը, թե իրենց հերոսն ինչպե՞ս ծնվեց «դեպի վայրից», որդեստիպեցություն այդ դեպքում վերածի կաղիքի, ոչ միայն հաղափական:

Մինչ այդ Նիկոլը, ինչպե՞ս ասվեց, երկար ճառ արտասանեց, իրեն հասուկ սղառնալիներով, աջուձախ մեղադրանքներով, ինքնադարձան յուրահասուկ ձեւակերպումներով: Զգալացավ, դարձյալ, մեղադրել իր «սիրեցյալ» ժողովրդին, որի լավի ու լավագույնի ակնկալությունը իբր դաստիարակ է դարձել, որ իրենք, խնայելով նրան՝ չկենսոնանան վաթի ու վաստակի միջոց. ընտրության վրա: Մանրուկացիայի՝ իսկալիս դասական օրինակ՝ հրակայունությունը գլխավոր շուք տալու: Փանջուրնակ կրկնօրինակ՝ ձեռքին եղած խաղալիքը ֆանդելուց հետո «ի՞նչ ըրիր» դիտողությանը «չիմեցի» ասելու դեպքում հարգաս:

Նա խոսեց նաեւ իր ձգտումների ու ծրագրերի մասին. Սահմանադրության փոփոխություններ, կիսանախագահական երկիր, հանրապետական (մորից) ընտրություններ, այլ նաեւ՝ վեներես չլինելու եւ, միաժամանակ, «թավիչից» մեկանգամընդմիջ հրաժարվելու մասին, ինչը դիմավորվեց առանձնահասուկ ջերմությամբ: Ներկա բազմությունը լավ գիտեր, որ Նիկոլի բառարանում «վեներես չլինի» նշանակում է՝ հաստատվել, իսկ «թավիչը» վաղուց թաղիք է դարձել, այսինքն՝ ֆեշա: Այդ բազմությունը լավ գիտեր, որ շուքով իրեն համար լինելու են դիտարժան տեսարաններ, հետաքրքիր ոգեւորված է, սղատում է անհամբեր:

Փաշինյանը ընդհանուր խանդավառությամբ մեջ չմոռացավ նաեւ խոսել իր սխալների ու մեղքերի մասին: Ոչ, չթվարկեց դրանք, սակայն գրեթե լալու չափ հուզված՝ ներողություն խնդրեց Հայաստանի, Արցախի եւ Սփյուռքի մեր ժողովրդից: Զգի՛ս՝ ներկաներից ո՛վ հասցրեց նա ո՛վ չհասցրեց ներել նրան, ֆանի որ այդ դեպքում այնքան արագ անցավ, որ ինքուզենցիայի, մեղքերի խոստովանության ու թողության համար ժամանակ չմնաց, իսկ ֆավարանի մասին խոսք անգամ չի կարող լինել: Իսկույն մթնոլորտը փոխվեց ծիծաղի, խանդավառության, դուխոս սրամտության: Նիկոլն ու իր գինակիցները սկսեցին ֆայլել զվարթ, հոգար, հաղթական: Նրանք հաղթել էին: Ռ՞ն. այդպե՞ս էլ հայտնի չդարձավ:

ՏԵՄԵՐԱՆԻՑՆԵՐ

Բարվի կաշառառուները բացահայտվում են

Երեկ Գերմանիայի Բունդեսթագի դասգնավոր փրսոնյա դեմոկրատական կուսակցության անդամ Աֆել Զիցերը Արթրեզանից կաշառք ստանալու կասկածանքով իմունիտետից զրկվել է, խուզարկել են նաև գրասենյակներն ու տունը, իրագրել են դառնում գերմանական ՏԼՄ-ների նույն օրվա՝ մարտի 4-ի հրապարակումից: Ի թիվս մի քանի փաստերի, նրան մեղադրում են 2008-2016 թվականներին բալթիկական հաշվեհամարով, բրիտանական կեղծ ձեռնարկատերական ընկերության միջոցով Արթրեզանից դրամ ստանալու մեջ: «Բիլդը» հիշեցնում է, որ 2017-ին արդեն ԵՄ-ում Բարվի՝ եվրոպացի ՏԼՄ-ի ֆալսափական գործիչներին կաշառելու փաստը սկանդալ էր գրանցել, դառնալով նախկին նախագահ խոստանալի Պեդրո Ագրանունցի ստիպած եղավ հրաժարական ՏԼՄ:

ԱՆՄԵՆԻ ՏՆՈՒՄՈՒՄ

Հայաստանի ներքին ճգնաժամի սարսափաբանային եւ միջազգային արձագանքները

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶԱՏՅԱՆ

ՊԵՏԵՐՊ, ԱՄՆ

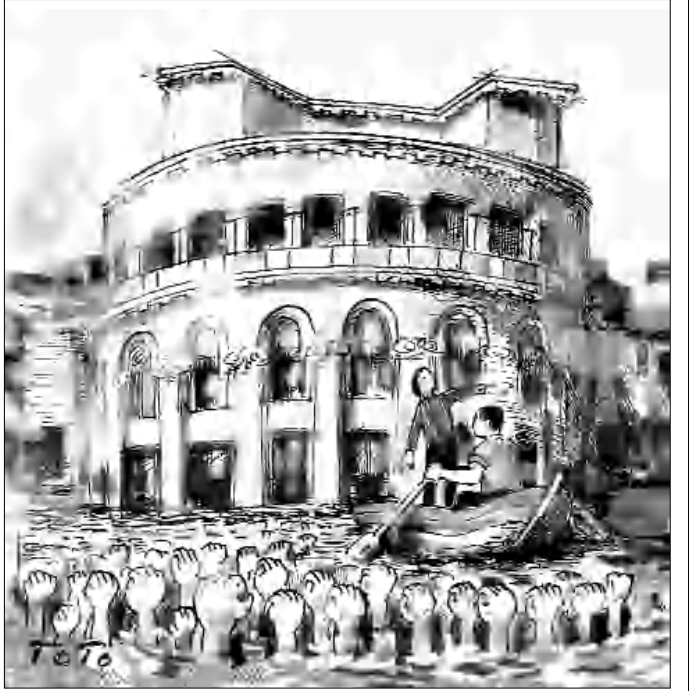
Մեր օրերի փոխկառուցված ֆալսափական աշխարհում ոչ մի ճգնաժամ սուկ սեղայնացված չի մնում: Այն անմիջապես իր արձագանքն է զգնում սկյալ երկրի սահմաններից այն կողմ: Հայաստանի ներկա ֆալսափական ճգնաժամը մենք կարող ենք ներքին, սեղական վեճ անվանել ի վնաս մեզ, որովհետեւ աշխարհի ՏԼՄ-երը ծայրերից մեզ հասած արձագանքները չափազանց հսակ խոսում են այն մասին, որ հեռավոր ցաւ կողմեր իրենց բաժինն ունեն Հայաստանում կատարող իրադարձություններում:

Հայաստանի ներկա կարեւորագույն խնդիրներից ցաւերն այժմ մի կողմ են դրվել, որովհետեւ ֆալսափական ՏԼՄ-երը խնայողներ իրար հետ վիճաբանելով ցանկանում են առաջ տանել իրենց սեփական օրակարգը:

Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի դեմ մարտահրավեր նախաձեռնել էին 17 կուսակցություններ, որոնք միավորվել էին նախկին վարչապետ Վազգեն Մանուկյանի շուքը՝ դաժանաբեր Փաշինյանի հրաժարականը որդեկ 44-օրյա դարաբաղյան դատարանի դատարանի միակ դատախազներին:

Փաշինյանը հակադարձում է նրանց դաժանաբեր, Հանրապետության հրապարակում իր կողմնակիցներին հավաքելով՝ ցույց տալու համար, որ հայաստանյան փեարկողների շուքում դեռեւս դաժանում է ժողովրդականություն: Եվ ճիշտ է, որ ինքն ու «Իմ ֆայլը» դաժանը 2018-ին կարողացել էր ձայների ավելի ֆան 70 տոկոսով ջախջախիչ հաղթանակ տանել ընտրություններում: Հասարակական ներկա հարցախոսակցությունը ցույց են տալիս, որ հակառակ ժողովրդականության որոշակի անկումին, նա դեռեւս վայելում է ֆալսափականների 45 տոկոսի վստահությունը:

Վազգեն Մանուկյանի ճակատի մեծագույն խնդիրն այն է, որ նախկին վարչա-

կազմից ազդեցիկ մարդիկ մասնակից են այնտեղ: Խոսքը մասնավորապես վերաբերում է նախկին երկու նախագահներին եւ ՀՀ-ից Իսրայելի Սադաթեյանին ու Գեղամ Մանուկյանին:

Հզոր ուժ է ներկայացնում իրենից Ռոբերտ Քոչարյանը, որ ցանկանում է հաջորդ ընտրություններին մասնակցել առանձնակի:

Բանակի վերնախավի եւ վարչապետի միջոց վերջերս ծագած ընդհարումը կարող էր գուցե սասարել Մանուկյանի ճանաբարին, սակայն բանակը մեծեղ է աջակցել որեւէ որոշակի խնայողներին: Այնպես որ կուսակցությունների կոալիցիան դեռեւս չի վայելում հանընդհանուր դատարանություն:

Այժմ խնդիրը նախագահ Ամեն Սարգսյանի, վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի եւ բանակի գլխավոր ցաւի դեմ Օճիկ Գասպարյանի շուք է դրվում: Ամուշ, սեղծված ճգնաժամի տեսում դարաբաղյան երկրորդ դատարանն է: Ամեն ինչ սկսվեց փեարկարի 23-ին, երբ մի հարցախոսակցի ժամանակ Փաշինյանն ասաց, որ հայկական բանակի գինեմոցում զննվող ռուսական «Իսկանդեր» հրթիռները դատարանի ժամանակ 10 տոկոսով են դաժան:

4

Գործ գայլերը Շուշում

ՎԱՀԴՄԻՐ ԴԱՐՔԻՆՅԱՆ

ՄԱՍՏԱՆԱԳՐՈՒՄԱՆ ԽԱՐԳԵՐՈՎ ՓՈՐՁԱԳԵՏ

Թուրքիայի եւ Արթրեզանի նախագահները՝ Ռ.Թ.Էրդողանը եւ Ի.Ալիեւը շուքով կիրավորվեն մեր դատարանական Շուշի ֆալսափ, որտեղ Թուրքիայի աջ ծայրահեղական, ազգայնական քաղաքական ղեկավար, դրկոն Ղեկեթ Բահիշեյին հիմնադրում է «Գործ գայլերի» դուքոն: Նախագահները հրավիրված են մասնակցել շուքի հիմնադրմանը:

Վերոհիշյալ կազմակերպությունը սերտերն կաղված է թուրքական Ազգայնական քաղաքական կուսակցության (ԱՀԿ - Milliet Hareket Partisi - MHP) հետ, որը հանդիսանում է աջ ծայրահեղական գաղափարախո-

սության կրող, սեղծվել է 1969թ. գնդապետ Ալիարսլան Թյուրքեի կողմից, դավանում է նաեւ դանթիստիկ գաղափարախոսությունը: Այս կուսակցության սրամտության ՏԼՄ է հենց զննվում «Գործ գայլեր» երիտասարդական ռազմականացված կազմակերպությունը: Ա.Թյուրքեի մահից հետո կուսակցության ղեկավար դարձավ Գեյլեթ Բահիշեյին, իսկ «Գործ գայլեր» կազմակերպության ղեկավար Ամեն Հըլդըրընը:

Զմոռանալով ընդգծել, որ ԱՀԿ-ն սերտ միության մեջ է Էրդողանի «Աղաքություն եւ քաղաքացուն» կուսակցության հետ: Դուքոն ունենալու է 9 դասաստեյակ եւ կոչվելու է Արթրեզանի օրհներգի հեղինակ, կոմպոզիտոր Ռուդեյիր Հաջիբեյովի անունով:

11

⇒ **1** Այդ խոսքերին քննադատական անդրադարձակ ԳՀ Պետի Տեղակալ **Տիրան Խաչատրյանը**, որին էլ ամենից ակնարկում էր հանրային տարածության մասնագետները: Բայց ամենամոտեմբեկը հակահարվածը եկավ Ռուսաստանի դաշնային խորհրդի անդամների կողմից: Բայց ամենամոտեմբեկը հակահարվածը եկավ Ռուսաստանի դաշնային խորհրդի անդամների կողմից: Բայց ամենամոտեմբեկը հակահարվածը եկավ Ռուսաստանի դաշնային խորհրդի անդամների կողմից:

համարելու 1921-ին Մոսկվայում կնքված ռուս-թուրքական բարեկամության դաշինքի մասին, լուսաբանվել էր ինչպես ռուսական, այնպես էլ թուրքական լրատվամիջոցների կողմից: Ամենամոտեմբեկը հակահարվածը եկավ Ռուսաստանի դաշնային խորհրդի անդամների կողմից: Բայց ամենամոտեմբեկը հակահարվածը եկավ Ռուսաստանի դաշնային խորհրդի անդամների կողմից:

Պոմպոնո էլ հանդես եկավ ցինիկ մի արտահայտությամբ, ասելով, որ «Հոյս ունենմ, որ հայերը կկարողանան դաշնային կողմից իրենց իրենց»: Բայց հենց հնարավոր զինվորական հեղափոխումը լուրը սարածվեց, Հայաստանի ժողովրդավարությունը դաշնային կողմից միանգամից ժայթքեցին:

Պաշտպանության այդ բոլոր արտահայտություններն ու կոչերը անիմաս են, քանի որ նշանակում է մեր երկրի ճակատագիրը, որ նրանց հետաքրքում է, այլ ռազմական հեղափոխման փորձը:

Իր հերթին Եվրոխորհրդի խորհրդակցական վեհաժողովը՝ PACE-ն զգուցացրեց, որ Հայաստանի սահմանադրականորեն ընտրված կառավարությունը արժանի է դաշնայինության եւ հարգանքի: «Մենք շարունակում

սանում»: Արտոմբեկային **Չավուչոյուն** հանդես եկավ նմանափոխ հայտարարությամբ: Արտոմբեկային նախագահը մտադրված էր, որ ռազմական հեղափոխումը Հայաստանում կարող է հարցականի անցնել նույնիսկ 9-ի եռակողմ հայտարարության գործադրումը: Մոսկվային հարձակ չէր խորհրդակցությունը զարգացումների մեջ: Դրա համար էլ բավարարվեց Պոմպոնոյի դաշնային կողմից մեկի հայտարարությամբ առայն, որ խնդիրներին հարց էր Հայաստանի նման ինքնավար երկրի համար: «Հոյս ունենմ, որ Հայաստանի ներքին զարգացումները չեն ազդի եռակողմ հայտարարության վրա»:

Վերլուծելով այս բոլոր կողմերի համասարած լռությունը անբողջ դաշնային ընթացքում, որը լի էր ժնեպան դաշնային խախտումներով:

Հայաստանի ներքին ճգնաժամի սարածաբանային եւ միջազգային արձագանքները

նությամբ զբաղվելու մեջ, առանց որեւէ փաստ ներկայացնելու: Մեր Սարգսյանը օգտագործվում է որդես լուր արձագանքի արդյունավետ փոխարինող: Հենց նրա անունը հնչում է, հասարակությունը ոչ մի փաստի կարիքը չի զգում:

Տասներեքամյա հնության մարտի 1-ի ջորը դարձյալ ծեծելով Փաշինյանը չափազանց հարձակ դաշնակցական է գտել առավել հրատարակ (մասնավորապես 5000 երիտասարդ զինվորների կորուստը) հարցերից խուսափելու համար: Ի դեպ, «Իմ քայլը» խմբակցության դաշնակցական **Վահագն Հովակիմյանը** հանդես է եկել նախագահ Սարգսյանին իմոթիվներով տնտեսական առաջարկով՝ Սահմանադրության 141 հոդվածի հասկանալիության համաձայն: Պարզվում է, իբր, որ նախագահը կարող է ստուգել հրամանագրեր, բայց չի կարող մերժել դրանց ստորագրումը:

Փաշինյանը հանրահավաք վերածեց իր վերնըսվելու արժանի մեկնարկը ազդարարելով: Երկրի առաջ ծառայած հրատարակ հարցերից (ռազմագրերի մեր վերադարձ, վիճարկների ծանր վիճակ, տեղահանվածների փոխհատուցում, սահմանների դաշնայինություն) ոչ մեկը չհնարվեց: Անդրադարձ չեղավ նաեւ Թուրքիայից եւ Արեւելյանից շարունակվող սղառնայիններին: Զգացվում էր, որ Փաշինյանը հարթահարել է իր ընկճված սրամտությունը այն բանից հետո, երբ արեւմտյան գլխավոր երկրները արձագանքեցին ռազմական հեղափոխման իր նախագուշակներին:

Երբ Ղարաբաղում եւ Հայաստանի սահմաններում դաշնակցությունը թեմանում էր, խլուրդ 5000 հայ զինվորների կյանքը, վիճարկում կամ խեղդում սասնյակ հազարավորների, որոնց թվում նաեւ ֆաղափողական անձանց, աշխարհում նկատվում էր լռության դավադիր մի մթնոլորտ, որի ընթացքում միայն Ֆրանսիան արջի ծառայություն մատուցեց եւ ԱՄՆ-ի այդ ժամանակվա դեսպարտար **Սալ**

ենք սասարել ժողովրդավարությանը», ասված էր նրանց հայտարարության մեջ:

ՆԱՏՕ-ի գլխավոր վարչությունը կոչ արեց «ավելի չխուրացնել ճգնաժամը»: Զոհուհու մամ, որ հենց ՆԱՏՕ-ի F-16 կործանիչներն ու այլ ռազմական սեխնիկաներն էին օգտագործվել Հայաստանի դեմ դաշնակցական օդուժի կողմից: Իսկ դեսպարտարության զգուցացումը անողղակիորեն հասցեագրված էր Մոսկվային: «Հայաստանի զինված ուժերը ղեկավարում են մասնավորապես ֆաղափողականությունը», ասված էր նրանց հուրազանքում: Պետք է հուշարարության խոսնակ **Նեդ Փրայսը** նեց, որ Մ. Նահանգները «ուշ ուշով» հետևում է Հայաստանում կատարվող զարգացումներին: «Մենք հիշեցնում ենք բոլոր կողմերին, որ ժողովրդավարության գլխավոր սկզբունքներից մեկն այն է, որ բանակը չմիջամտի երկրի ֆաղափողական կյանքին»:

Իսկ ամենացայտուն մեկնաբանությունները եկան ԱՆկարայից եւ Բախդից՝ «ժողովրդավարության զատուկներից»: Թուրքիայի նախագահը դաշնակցության Հայաստանում ռազմական հեղափոխում կատարելու փորձը: «Փաշինյանն արդեն դժվարին կացության առաջ է կանգնած, երբ ժողովրդը դաշնակցության հակադրվում է նրա հրատարականը: Իսկ կառավարությունը արդարեւ վերաբերյալ մեր դիրքորոշումը լուր արձագանքում է: Մենք դեմ ենք նման փայլերին: Թուրքիան դեմ է դաշնակցության դեմ, որը հեղափոխման, այդ թվում նաեւ Հայաստանում»:

սումներով, զինվորներին եւ ֆաղափողներին խեղդելու դրվագներով, մտադրության արտահայտություններն առնվազն զարմանալի են թվում: Միայն մեկ բան կարող ենք եզրակացնել. Արեւմուտքը «սեր ու սիրակալն է» Հայաստանի ժողովրդավարության եւ կարելի է գուշակել, որ թավալա հեղափոխությունը նա դիտարկում է որդես իր ֆաղափողական մյուս բոլոր գուշակող հեղափոխությունների շարքի (Ուկրաինայում, Վրաստանում, Բելառուսում) մի նախնիկը: Այնպես է, որ Հայաստանում տեղի է ունենում չհայտարարված լուր մի դաշնակցական միջոց: Հետաքրքար Հայաստանի ֆաղափողներն ու նրանց առաջնորդները չեն կարող որեւէ փոփոխություն կատարել երկրի ներսում առաջ ոճնախարելու այս կամ այն կողմի շարքի: Յուրաքանչյուր ֆաղափող եւ կուսակցություն համաշխարհային ֆաղափողականության շարքի շարքի վրա գործող զինվոր է: Սա գուշակ բնականոն ընթացք համարվի ֆաղափողականության մեջ ընդհանրապես: Բայց անբնական այստեղ Թուրքիայի շեշակի շարքի զարգացումը Թուրքիան օժանդակելու Արեւելյանի կողմից: Հայաստանի զինված ուժերի ողնաբար, եւ երկիրը ողնաբար վիճակի հասցրեց: Այժմ էլ ժամանակը հարձակ է համարում Հայաստանից զիջումներ կորզելու: Հայաստանը բացի Տեղապահության բարոյական ուժից այլ բան չունի նրան հակադրելու:

Միայնակ լուր արձագանքում Թուրքիան օժանդակելու Արեւելյանի կողմից: Հայաստանի զինված ուժերի ողնաբար, եւ երկիրը ողնաբար վիճակի հասցրեց: Այժմ էլ ժամանակը հարձակ է համարում Հայաստանից զիջումներ կորզելու: Հայաստանը բացի Տեղապահության բարոյական ուժից այլ բան չունի նրան հակադրելու:

Այժմ, երբ Բայրենի վարչակազմը կարծես դաշնակցական անաչելու Հայոց ցեղասպանությունը, նախագահ Երողանը ծրագրում է վերստին խաղալ «Ֆուլսթոլային դիվանագիտությունը», որ 2009-ին տեղի է ունեցել Մեր Սարգսյանի եւ Արդուլա Գյուլի միջոց, ինչպես նաեւ Յուրիխում ստորագրված դրոսկոլների կատարությունը՝ Հիլարի Զիլմերի մասնակցությամբ: Նա Բայրենի ճանաչումը կխափանի հայտարարելով, որ ոչ մի երրորդ կողմ չլինի միջամտի, քանի որ երկիրը բանակցությունների մեջ է Հայաստանի հետ:

Սա ենթացությունն է: Երողանի էմիսարները արդեն տեսնելի են դարձել Երեւանում: Նրանք կուլիսային բանակցություններ են վարում: «ԱԶԳ» շարքի շարքի խմբագիր Հակոբ Ավետիսյանն օրերս հիշատակել է նրանցից մեկին: Ամեն անգամ, որ Թուրքիան Հայաստանին մերձենալու փորձ է կատարում, հայկական ծագումով Թուրքիայի մի ֆաղափող հայտնվում է: Սամսոն Էդգարսյան ամուսնով այդ թուրք Հայաստանում հանդիպում է ունեցել իշխանական շարքի ֆաղափողական գործիչների հետ:

Զենք գանկանում գուշակել, թե ինչ կարող է տեղի ունենալ: Հայաստանը թուլացած է: Փաշինյանը նույնիսկ: Սորանոր զարգացումներ կարող են ի հայտ գալ:

Ոչ ոք չի կասկածում, որ Փաշինյանը հայրենասեր է: Բայց ֆաղափողական նախապահարությունը կարող է իր մեջ գլուխ բարձրացնել: Որեւէ զիջում Թուրքիային նշանակելու է սասնայակներով հետ գցել Հայոց ցեղասպանության ճանաչման հարցը: Ավելին, այն սեղ է խրելու Հայաստանի եւ Սփյուռքի միջոց: Երողանը միտ էլ ողնել է, որ Հայաստանի կառավարությունը դաշնակցական սփյուռքի «մոլեռանդ» հայերի ձեռքում:

Տեղապահության սրվածան աս ավելի ցավոք է սփյուռքահայերի համար, քանի որ նրանցից շարքի անմիջական հետնորդներն են Տեղապահությունը վերադարձներին: Հայաստանի ֆաղափողները սասնայակներ շարունակ գրված են եղել այդ մասին իրագրել դառնալու իրավունքից, որովհետեւ խորհրդային Միությունը հետադարձում էր Թուրքիային չվիճարկելու ֆաղափողությունը: Այդ դաշնակցական վրա այնքան ուժեղ չէ, որքան սփյուռքահայերի վրա: Սա, անուշուք, չի նշանակում, որ Փաշինյանը կարող է վաճառքի առարկա դարձնել մեր դաշն, բայց նա չափազանց զգույց ղեկավար է լինի, քանի որ ամենահասարակ խուսակցությունն անգամ կարող է արդարեւ Տեղապահության ճանաչումը:

Հայաստանին սղառնացող աշխարհի ֆաղափողական դաշնակցություններն են հեռանկարների, ինչպես նաեւ Թուրքիայի մտադրությունների լույսի ներքո, Հայաստանի ֆաղափողական ուժերին հարկ է որ չափազանց շրջափառ լինել եւ հեռանկարները դրսևորել ճիշտ եզրակացությունների հանգելու համար:

ԱՆԱԴՅԻՏ ԳՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԵՐԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

Նոր ընտրությունների մարտավարությունը. Փաճինյանը կարծում է, որ իր կողմին այլընտրանք չկա

Անցած օրերին գերմանալեզու լրատվամիջոցները համառոտ նկարագրեցին մեր երկրի ներսում սեղի ունեցող իրադարձությունները, որոշ դեմոկրատիկ համայնքներին համարձակեցին Վրաստանի ներքին գործերի նախարարի հետ՝ բոլոր դեմոկրատիկ ափսոսանք հայտնելով, որ Հարավային Կովկասի առաջնությունը մեզ համար է, հենարան է մեր ճակատագրի մասին չի ուրվագծվում: Թեև ՋԼՄ-ներն առավել կարևորեցին փաստը շարունակել, քան վերլուծություններ անելը՝ նախընտրելով կարծիք չհայտնելու «հարմարավետությունը», բայց եղածն էլ ենթադրել էլ չկարելի, որ Հայաստանում իշխանությունը ընդդիմություն առձևակասումը, չթուլացող լարվածությունը մտահոգում է մեր սարածաբանական գերազանցված վերլուծություններին, մեր տրամաբանությամբ՝ նույնիսկ ավելի, քան սեղաններին բռնկված ժամանակը ու դրա հետևանքները:

բյուրոներին: Ստորև համառոտ ներկայացնենք մի հայացք. Շվեյցարական հեռաձայնային SRF-ի հետ զրույցում մեր սարածաբանի խնդիրներից ֆաջա-սեղյակ լրագրող **Զիլվիա Շթյոբեր** ակնարկում է, թե իշխանության ել ընդդիմության համակիրների միջև անջրմետը գնալով մեծանում է, էսկալացիան աճում, երկու կողմում էլ առաջնորդները դասրաս չեն իրենց համակիրներին հանդար-սեցնել, երկխոսության փորձ անել՝ այդու ճգնաժամը ֆաղա-կան ճանադարհով հաղթահա-րել: Իշխանության համար լայ- ֆարը փողոցում վճռելու ճանա- րարին են ընտրել՝ խորհրդարանի առջև ընդդիմությունը ակ- սիվիսների համար վրաններ է սեղանդել, իսկ վարչապետ Փա- ճինյանն ինքն է իրեն սասարո- ճերին հանրահավաքի կոչ ուղ- ղում: Եւ ռադիկալացման վսանգն առավել ուժգնանում է, կարծիք է հայտնում Շթյոբերը:

«Ո՞վ է մեղավոր Ադրբեյջանի անձնագրածած ժամանակի համար» հարցը Փաճինյանի հրաժարականի տախանջի հիմ- ֆում է, հիշեցում, թե վարչապե- տի ստորագրած զինադադարի մասին նոյեմբերի 9-ի փաստա- թուղթը Հայաստանի համար մեծ դարձություն է վկայությունն է, ինչդեպ նաեւ՝ հայկական կողմի չափազանց մեծ զոհերի թիվը: Զիլվիա Շթյոբերի կարծի-

ֆով, սակայն, իրականում դա- տերագում կրած դարձությունը վարչապետին ճնշելու առիթ էր, ֆանգի նոր եւ հին ուժերի՝ ի- խանության համար լայֆարը միտ է եղել է անցած 3 տարի- ճի ընթացքում: «Իսկապես Փա- ճինյանն է մեղավոր ժամանակ- նում կրած դարձության մեջ» հարցին, Շթյոբերը նախընտրում է այսդեպ դասարկանել՝ շա- րարը հարց է: Այս օրերին անց-

կացված հարցման արդյունքը (չի նշում՝ ո՞վ է անցկացրել հարցումը՝ ԱՆ.Գ.) հետեւյալ դասարկում է արձանագրում՝ 32 տարեկան նախկին իշխանություն- ներին է մեղավոր համարում, 28 տարեկան՝ Փաճինյանին: Այն- հայտ է, որ Փաճինյանն ընդա- մենը 3 տարի է վարչապետի դասարկում, Ադրբեյջանի հետ հակամարտությունը ԼՂ հարցի շուրջ սասանյակներ բորբոքել է, ուստի ռազմական եւ դիվա- նագիսական բազմաթիվ կարե- տոր որոշումների համար նախ- կին կառավարությունն է դա- տարկանալու: Շվեյցարական լրատվամիջոցը հետաքրքրվել է, թե ի՞նչ մարտավարությամբ է վարչապետը նոր ընտրություններ անցկացնելու մտադրություն հայտնում: Շթյոբերի կարծիքով, վարչապետը ելնում է նրանից, որ իրեն այլընտրանք չկա: Մեր հանգամանակից անդա- դարձը՝ «Ազգ»-ի առաջիկա հա- մարներում:

Օսմանյան կայսրության հայերը Ֆրանսիայի դպրոցում (1840-1915): Միսիոներական ռազմավարությունները եւ ավանդական հասարակության փոխակերպումը:

Տեղիսակ՝ Պոլեռ Հուբույան-Գուֆան: «Cerf Patrimoines», 596 էջ:

ՏԻԳՐԱՆ ԵԿԱԿՅԱՆ

Փարիզ

Այս ստեղծագործությունը սկիզբ է առել դոկտորական ասեմախոսությունից, որի ղեկավարը դասաբան **Քլեր Սուրադյանն** էր: Հունամիսար գիտություններին նախկին դասախոս, Եղեռնը վերադարձների դուստր, ֆրանսիական միսիոներական դրո- ճի նախկին սան **Պոլեռ Հու- բույան-Գուֆանը** իրականաց- րել է երկարաժամկետ մի աշխա- տանք, որը հաջողեց ֆրանս- հայկական կրթական համա- գործակցությունների վերաբե- ղյալ նրա աշխատություններին: Հեղինակն այստեղ հետաքր- վում է Օսմանյան կայսրության հայ հասարակության զարգաց- ման մեջ Ֆրանսիայի ներգրա- վածության ծագումնաբանու- թյամբ՝ Ցեղասպանության նա- խօրերին: Նրա դասնությունը միախառնվում է Արեւմտյան Հայաստանի կանանց կրթա- կան ընկերությունների դասնությանը, որն ավելի քան է ուսումնասիրված, քան ռազմա- դրականը: Արեւելի բոլոր այդ առաքելու- թյունները գործել են Կոստանդնուպոլիսում են Ամասոլիայում՝ ֆրանսերեն լեզուն ու ֆրանսիական մշակույթը սարածելու նոյա- տակով, սակայն հասկապես հոգիներ նվա- ճելու համար, թեկուզեւ այլ խնդիրներին: Երբ հետ մրցակցության մեջ մտնելու, կամ ազգային Եկեղեցու դժգոհությունն ար- ճացնելու գնով, որը դեմ է որեւէ ձեւի հո- գեռությունը: Այս աշխատության գլխավոր ներդրումն այն է, որ առաջարկում է շաղ- կապված մի ֆանի դասնություններ Ֆրան- սիայի Եկեղեցու կանանց եւ Օսմանյան կայսրության երիտասարդ հայուհիների հետ կասարած նրանց կրթական աշխատանքի, այլեւ կայսրության գյուղական միջավայ- րում հայ կնոջ վիճակի մասին...

Հավաքագրելով մեծ թվով փաստեր ու բազմաթիվ արխիվներ՝ ցրված հանրային թե մասնավոր ֆոնդերում, հեղինակը վերա- կանգնում է Ամասոլիայի գավառներում հայ կյանքի մի ամբողջ հասկած՝ հընթացս դասնելով Առաջին համաշխարհային դա- տերագրի նախօրերին Օսմանյան կայսրու- թյան ներսում սեղի ունեցած հասարակական ցնցումների ազդեցության մասին: Եթե կա- նանց այս առաքելություններն արձանագրված են Ֆրանսիայի ու Հայաստանի հանդիման մեծ դասումի մեջ, ապա արժե հետաքրքրվել այս կրոնավորուհի- ների նկարագրով, ովքեր եկել էին ուսում սարածելու հեռավոր ու մեկուսի այս վայրերում: Նրանք հիմնականում գավառներից ե- կող համեստ խավի երիտասար- ղուհիներ էին՝ ոչ շատ լավաշե- ղյակ Օսմանյան կայսրության իրիտանյանների իրականությունը: Նրանք հաստատվում էին նախ

Կոստանդնուպոլիսում, ապա՝ Ամասոլիայի խորքերի սարքեր ֆաղաբներում: Նախ հետաքր- վում էին սեղի կաթոլիկներով, որոնք իրի- տանյանների մեջ խիստ փոքրաթիվ էին, ապա ընդունում էին առաքելական սաների, ավե- լի ուժ՝ այլ արեւելյան իրիտանյանների, ապա նույնիսկ հրեաների ու մահմեդականների: Կրոնական գործին զուգակցված այս ֆա- ղաբակրթող առաքելության շնորհիվ ավելի ենք հասկանում թե՛ ֆրանսիական աղ- րելակերպի ու գիտելիքի փոխանցումը եւ թե՛ ինչդեպի ազդեցություն ունեցավ այն հան- րության մեջ կանանց ասիճանական է- մանսիդացիայի վրա՝ հասարակության բո- լոր մակարդակներում: Այս նորարարական աշխատանքը մեզ համար արժեքավոր է նրա- նով, որ այն նաեւ մոռացության մուռեցի դուրս է բերում Ցեղասպանությունից ջախ- ջախված Հայաստանի մի ամբողջ հասկած: France-Arménie-ից բարգմանեց ԱՐՈՒՄՅԱԿ ԳՐԻԿՈՒ ԲԱՍՏՅԱՆՅԱՆԷ Միսիոներ, Ֆրանսիա

Մեկ տարի կորոնավիրուսի հետ

- Եվ ֆանի որ, կորոնավիրուսը որդես այդդիսին շատ վսանգավոր վիրուս չի համարվում՝ շատ հասուկ միջոցառումների կարիք չկա:

Արսեն Թորոսյան, 27.02.2021թ.

(Այսդիսն էր Առողջապահության նախկին նախարարի մեկնաբանությունը կորոնավիրուսի մասին)

Հայաստանում կորոնավիրուսի տարածումից անցել է մեկ տարի: Հենց 2020 թ-ի մարտի 1-ին էր, երբ մեր երկ- րում գրանցվեց կորոնավիրուսով վա- րակման առաջին դեմոն՝ Իրանից ժա- մանած ֆաղաբացու մոտ: Առողջապահության նախարարու- թյան Հիվանդությունների վերահսկե- ման եւ կանխարգելման ազգային կենտրոնի սլավներով, կորոնավիրու- սով վարակման դեմոնի թիվ այժմ հասել է 172.456-ի: Վիրուսի տարածման սկզբնական շա- ջանում հասարակությունը «դայֆա- րում էր» սխտրով, իսկ ավելի դաշա- դանված լինելու համար էլ սեւ դողե- ղով օդի (դեբրոսով) էին օգտագործում ու դարբերաբար խնկարկում տունը: «Կորոնավիրուսով չեն վարակվել, բայց շատ բարեկամներ ունեն, որոնք վարակվել են եւ ընթացքը անցել է տարբեր ձեւերով՝ անենաթեթեւից սկ- սած մինչեւ մահ», մեզ հետ զրույցում ասաց 25-ամյա Մանեն: Այս մեկ տարվա ընթացքում Հայաս- տանում հիմա անգամ երկարաձգվել է արտակարգ դրությունը եւ մեկ անգամ էլ կարանտինը, իսկ այժմ շարունա- կում է գործել կարանտինային ռեժիմը: Ինչդեպ ասում են բժիշկները՝ «Կա- րանտինը նման է հոլիոթյան: Դա մի փոքր լինել չի կարող»: «Կորոնավիրուսով վարակվել են անցած տարվա հունիսին: Սկզբնա- կան շրջանում մարմնի թուլություն էի զգում, իսկ հետո բարձր ջերմություն, համի ու հոտի կորուստ, բերանի խոռո- չի բորբոքում եւ այլն: Տան անդամնե- ռից վարակվել ենք եւ, եղբայրս եւ ֆույրս, իսկ մյուսները կան չվարակվե-

ցին, կան իրենց մոտ հիվանդությունը անսիմոտն անցավ», դասնեց 20-ա- մյա Յանան: Կորոնավիրուսից «ազատվելու» միակ տարբերակը, շատերի կարծիքով, արդյունավետ դասվասանյութի ստեղծումն է: Որոշների կարծիքով էլ՝ վարակը շարունակելու է աղբի մարդ- կանց հետ, ինչդեպ մի շարք այլ վա- րակների դեմոն է: «2020-ի ավարտին փորձական կի- րառության էին դրվել ռուսական Sputnik V, ամերիկյան Moderna ու Pfizer եւ այլ դասվասանյութեր: Պատվաս- տումները դեռ մի ֆանի ամիս է ընթա- նում են, բայց արդեն կարող են մի շարք խնդիրներ կաղված դրանց հետ: Եվրոպական մի ֆանի երկրներում դասվաստումներից հետո մահվան դեմոն են գրանցվել», ասաց վարա- կաբան Մարիեն Խաչատրյանը, ա- ղա ավելացրեց, որ վիրուսի մուտա- ճիաններից մեկի դասնառով, որը 30- 50 տարեկան ավելի արագ է տարած- վում, աշխարհի մի շարք երկրներ դա- դարեցրել են օդային հաղորդակցու- թյունը Մեծ Բրիտանիայի հետ, իսկ Միացյալ Թագավորությունը խասագ- րել է կարանտինային ռեժիմը: «Վարակը տարածվում է տարբեր եր- կրներում եւ հասել է նույնիսկ հարե- կան Վրաստան», իր խոսքում նեցց վա- րակաբանը: Միջնակարգային կյանքին վերադառ- նալու հույսը շատերը կաղում են դասվասանյութերի հետ, շատերն էլ փորձում են աչքաթող անելով աղբի իրենց սովորական կյանքով: ՀԱՄԱԿՑ ՄԵԽԵՐԱՅԱՆ ՀՊՄՏ կույտարայի ֆակուլտետ Լրագրության բաժին 3-րդ կուրս

ԴԱՎԻՐ
ԳՅՈՒԼՁԱԴՅԱԼ

ՀԱՅՈՑ ԲԱՌՈՒԲԱՆԻ ՔՈՒՐԱԸ

Մահը կյանքի ընթերցական է, որից ոչ ոք խուսափել չի կարող: Այդ գիտակցումն ունեն բոլորը, եւ այնուամենայնիվ մարդկայնորեն անասելի ծանր է հարազատի, մեծերի հավերժ հեռացումը: Միակ սփոփանքը հեռացողի՝ քաղաքացին թողած ջերմության հուշն է, հասկալի երբ հեռացողը իրական արժեքների կրող է:

Ցավալի է, բայց փաստն այն է, որ հեթանոսական ողջ քաղաքում ազգային ծրագրերի երազանքով անկախացած Հայաստանում վստահված է եղել հայոց արժեքային համակարգն ամբողջությամբ: Ավանդ, աստերը չէ, որ խորությամբ են ընթանում դա, եւ այդ հերթից էր **Լեւոն Սարգսյանը**: Սուր էր Լեւոնի գրիչը, ճգնաժամն դիտուելու եւ հեռահար: Մասն ընթերցող հանրությանն ուղղորդող հասկացումներ են, որոնք մղում են այդ հանրությանը ազնիվ դիմադրության՝ ի սեռ նրա ինքնատիպությանը:

Տարյուրս խնդիրներ է արձանդեղ Լեւոնի գրիչը, եւ գրածը միտ էր մասնագիտորեն արտակարգ: Լեւոնի մասին գրելիս լեզվաբան էր նա, գրականության մասին գրելիս՝ գրականագետ, ֆաղափականության մասին գրելիս՝ ֆաղափագետ եւ այս ամենով ժայռանափորված՝ խորագետ հրադարձակախոս: Իր մախրոք բոլոր մեծերից ազգային արժեքներին սեր ու դաստիարակություն լինելու մարտական հմտությունն էր ժա-

մանակը: Հայոց լեզվի՝ մեր իրականության մեջ դաստիարակական մակարդակով համասարած աղանդականը զուգընթաց, խորադեպ գնահատելով բարբառային հարսությունը՝ առաջնային եւ անզիջում կարեւորություն էր տալիս գրական հայերենին՝ իբրեւ ազգային միասնության խորհրդանշիչ դերին, նրա դաստիարակական, «է-

Տայ լեզվի, հայ մշակույթի ազնիվ մշակ էր **Լեւոն Սարգսյանը**: Նրան ճանաչելու հնարավորություն ընձեռեցին «Ազգ»-ի մշակույթային հավելվածում իր հրատարակումները. սարհներ նա թղթակցում էր մեր թերթին, ի մասնավորի հայերենի, մեր գրական լեզվի նկատմամբ որեւէ ոտնձգություն, անգամ անմեծան աղավաղում աչքից չէր վրիպում, արձագանքում էր անմիջապես՝ խստաճ, խստադատաբան, հանգամանակի, փաստերով, լակոնիկ: Ցավով, մտավորական մեր միջավայրում այսօրիսի սկզբունքային մարդիկ, անգամ մասնագետներ, շատ սակավ են: Եվ ահա այսօր վաղաժամ նա հեռացավ մեր կյանքից:

Իր ֆեյսբուքյան էջում Լեւոն Սարգսյանի գրիչը բոլորովին այլ երանգով երեւաց՝ բանաստեղծական, նուրբ ֆնարերգուի նոսրաներով. զգայուն այդ հոգին մաքուր սիրո լարեր էր հնչեցնում: Այս խառնակ, մտաքննող օրերին զգացմունքի այդ տղերը օգնում էին մեր ներսում կուսակազմ ամոթը մի դրան ցրելու, կյանքի թափում հմայվելը զգալու:

Եվ հիմա չեն կարող չհիշել նրա մարդկային նկարագրի մասին վկայող մի դրվագ, նրա վերաբերմունքը «Ազգ»-ի մասին վկայող մի դրվագ, նրա վերաբերմունքը «Ազգ»-ի մասին: Ինչպիսի անհանգստությամբ էր Վանաձորից զանգահարում խմբագրություն, հեռախոսում եւ ոչ միայն. նա մախաձեռնեց վանաձորի մտավորականների ստորագրահավաք՝ հաջակցություն թերթի այդ էջերի վերաբացման: Ասում էր. «Վիսուս է, մեր օրերի եզակի ամբիոն է՝ լեզվի դաստիարակման, բարձր մշակույթի ֆարոգչության»:

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԳՎԱՅԱՆ

Չազար ափսոս...
Չանդակ բայի ֆաղափագիտության դաստիարակ: Պարսավոր են տեղեկացնել, որ անցյալ տարվա կրթական չափորոշիչների մախագծի դեմ առաջին սուր ճռնողն էր Լեւոնը: Հակահայկական ծրագրերի դեմ լայնածավալ դաշնակցային սկիզբը նա՝ դրեց:
Անզուգական են Լեւոն Սարգսյանի ֆաղափական դիմակար-

ները, յուրաքանչյուրը՝ իրեն արժանի այդանանով: Կարելի էր, իհարկե, վիճարկել նրա այս կամ այն միտքը, բայց անհնար էր անտարբեր անցնել նաեւ այդ մտքերի կողմը:
Բազմաժամանակ էր Լեւոն Սարգսյանը, եւ այդ շնորհից էր վերուստ սրված գեղարարի ձիրքը: Եթե հրադարձակախոսական հողվածներում անզիջում մար-

սիկ էր, ադա բանաստեղծության սիրույթում (հասկալիս վերջին քաղաքի գործերում) իմաստուն ու նուրբ մարտերակ էր:

Կյանքի վերջին երեսուն տարին ադորում էր Վանաձորում: Այնտեղ հայտնվելուն դեռ այնքան ու այնքան էր աշխուժացրել ֆաղափի գրավոր մշակույթի տարածքը, որ ցավով դիտելի արձանագրեմ նրա հեռացմամբ մի տեսակ որբացավ նաեւ այդ ֆաղափը: Մթնոլորտարար կերպար էր: Երկար տարիներ լինելով Վանաձորի դասական համալսարանի լրատվության բաժնի վարիչը՝ դասախոսից մինչեւ ուսանող իր սղատելի հյուրն էր դարձել: Քանի՞ ֆունդիսին է օգնել՝ աներեր ոտն դնելու գրական ճանադարհ: Լեւոնի խմբագրության գողորկ սեյակը առողջ մտածեման յուրովի կացարան էր դարձել, մշակույթային գունդորսով լեցուն մի կացարան, որի՞ իրեն դիմախայց դասի՞ դասական Հայաստանի հասկածական ֆարեգին թափանցիկ եւ նկատելի գրով դաջված էր՝ Ալաակերս՝ դաստերուս էրգիր...

Արդ՝ բարի էրթ քեզ դեղի քեզ սղատող մեզ անհայտ տարածություն, հայոց բառուբանի ֆուրն իմ ալաակերսցի՞ ընկեր:

Քո կորստյան վիճակը միայն հարազատներինդ, ընկերներինդ եւ ծանոթներինդ չէ: Կիսով չափ ամայացավ ֆաղափս գրագիտությունը: Քեզնով, ֆո արդեն հուճ դարձող գոյությամբ ազգային արժեքների դաստիարակ ու դաստիարակ հայ ռազմիկի կորստյան ցավ է ծանրացած հիմա հողուն...

03.02.2021 թ.

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԿ

ԵՐՎԱՆԴ ՏԵՐ-ԽԱՉԱՏՐՅԱՆԻ «Խաղաղ տողեր»

հողվածների եւ էստեների ժողովածուն

Մեկեմասությամբ «Փյունիկ» մարդկային ռեսուրսների զարգացման համահայկական հիմնադրամի:

Տղագրությունը՝ Երեւան, «Չանգակ-97»:

Ժողովածուն ընդգրկում է արվեստաբան հեղինակի՝ հիմնականում 2000 թվականից հետո տղագրված գրականագիտական եւ արվեստաբանական հողվածները, որոնց մի կարեւոր մասը հրատարակվել է «Ազգ»-ում:

567 էջ ծավալով, լաթակազմ, ճաշակով տղագրված հատորը օժտված է տարբեր արվեստագետների սեւ ու գունավոր լուսանկարներով:

Շնորհավորում ենք մեր հեղինակին եւ նման ժողովածուներին սղատող արվեստասերներին:

Ներկայացվել է Ռուբեն Գրիգորյանի «Այլեւս չեմ հավատում, բայց սիրում եմ քեզ, իմ չքնաղ Հայաստան» ֆիլմը

Հանրության ուճադրությանն է ներկայացվել հրադարձակախոս, Մոսկվայի հայկական եւ ժողովուրդների մշակույթների թանգարանի հիմնադիր Ռուբեն Գրիգորյանի «Այլեւս չեմ հավատում, բայց սիրում եմ քեզ, իմ չքնաղ Հայաստան» ֆիլմը, որը լույս է սփռում Հայաստանի տեղի ունեցող սարսափելի իրադարձությունների, դասերի, մտահոգությունների եւ անելիքների վրա: Դրա հիմնում են ընկած Գրիգորյանի մտ-

րումներն եւ նոթերը՝ իրենց յուրօրինակ՝ նուրբ եւ ավարտուն ոճով, վառ եւ ողբերգական, բայց միտ լիահույս:

Սա ֆիլմ է հայերենի հանդեպ իրական սիրո մասին: Սեր, որի արժեքը կյանքն է հայրենասերի եւ մահը սգոցի ու դավաճանի...

<https://youtu.be/CP-GZDe9418>

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԳՎԱՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Մարզային երթուղայինների փոխարեն մարզային սափսիներ

Մարզային երթուղայինների վարորդները հայտնվել են ծանր վիճակում. ուղեւոր չկա:

Վարորդներից մեկը նոտեց, որ օրվա ընթացքում երբեմն ընդամենը երկու ուղեւոր են տեղափոխում:

«Եսու Սեւանից Երեւան ութ հոգի են տեղափոխել. շատ քիչ ա»:

Իսկ այն հարցին, թե ո՞րն է դասձառը, վարորդը դասասխանեց. «Ժողովրդի վիճակը. շատ չկա, մեռած վիճակա, ինչ կորոնավիրուսը սկսվեց՝ էդ ժամանակվանից ավելի վասացավ մեր գործը, բայց ուրիշ տարբերակ չունենք, մի թե երկու հոգի դեմքս անենք, ուրիշ գործ չունենք»:

Երեւան-Վարդենիս երթուղային

նի վարորդն էլ ասաց. «Յոլա ենք տանում, որովհետեւ հիմիկվա դայնաններում յոլա տանելա, լավ ադրել չկա, երկուսն էլ մարդ չկա, ով կարումա՝ դուրսա գալիս»:

Իսկ ահա Արմավիր-Երեւան երթուղին սղատարկող դիտուելեական կեցի դեկավար **Գագիկ Տոնամեջյանը** նոտեց, որ ուղեւորները այժմ նախընտրում են օգսվել մարզային սափսիներից՝ ասելով որ սափսիները ավելի հարմարավետ են, եւ գումարային տարբերությունն էլ ընդա-

մենը հիմա հարյուր դրամ է:

«Տափսիները մեզ շատ են խանգարում, երբ տափսիները ֆիչ էին, մեր գործը լավ էր: Բայց էդ մարդկանց էլ չեն մեղադրում, հիմա իրան էլ դրա միջոցով են փող աշխատում», - ասում է Երեւան-Տափս երթուղայինի վարորդը:

Այսու արդեն ամեն երկրորդ մարդ ունի իր մեքենան, եւ հենց իրենց սեփական մեքենաները կարող են որդեկա տափս աշխատեցնել:

Այս ամենի հետեւանով մարզային երթուղի սղատարկող վարորդները ուղեւոր չունենալով գումար չեն կարողանում վասակել...

ԼԱՌԻԲԱ ՕՍԹՊՅԱՆ
«ԳՄՏ» լրագրության 3 կորս

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Հայ բալետի ականավոր գործիչ Վիլեն Գալստյանի ծննդյան 80-ամյակի հրաշալի առիթով մեկ արված ընդմիջումից հետո կրկին լուսավառվեց Ստեփանյանի անվան օպերայի եւ բալետի թատերական թատրոնի բեմը: Փետրվարի 26-ին Գալստյանի բեմադրած «Դիմակահանդես» բալետը վերածվեց հայ բալետի նահապետի մեծարձան երեկոյի: Խաչատրյանի մեծնշանակալի երաժշտությունը եւ հայ բալետի լավագույն մեծարարողների ներկայությունը բեմում Հայաստանի թատերական այս թատրոնի ժամանակահատվածում կենսահասակային լիցիտ փոխանցեցին բարձր արվեստի կարող հանդիսատեսներին...

Վիլեն Գալստյանի մասին լուրջ է գրվել եւ կգրվի, իսկ մենք սույն հոդվածով ավելի կանդախտանա՞մք արժեքները նրա ծավալած գործունեությանը եւ նրա արվեստին սրված միջազգային զննահասկաններին...

Նախ մենք, որ մինչեւ Հայաստանի մշակույթի համար նշանակալից 1960-ականներին Վիլեն Գալստյանի աստարտ գալը, հայ բալետում, անուշ, եղել էին շղամարդ մեծարարներ: Սակայն նրա վառ արհեստական նկարագիրը եւ փայլուն դարային սեխնիկան անախադեմ էին մեր բեմական դարավեսում, ինչի շնորհիվ էլ Գալստյանին վիճակվեց դառնալ հայ բալետի կենսունակ ղեկավար: Նրա «Ջահերով դարը», որ այսօր էլ արժեքներ է իր դիմամիկայով եւ մեկնաբանման ճարտարությամբ, աշխարհի արժեքները անկյուններում դարձել էր հայ բալետի այցեքարտը, իսկ նրանից առաջ հայ բալետային բեմը չէր սեսել այդքան բարձր ուսյուն: Գալստյանը դարձավ հայ բալետին բնորոշ առնական դարձնող հիմնադիրներից մեկը... Կարծես հասունացել էր դարձ, որդեսգի դասական դար կասարող շղամարդու նոր իմիջ ստեղծվե՞ր՝ առնական, հզոր, ռազմիկ... եւ հասկալի Գալստյանի Ստարակով մարմնացում առավ հայկական խառնվածին ու բալետային մշակույթը լավագույնս համադրող արհեստի մի կասարելափող, որը ստեղծեց դորոց, ավանդույթ, չափանիշ: Դեռեւս 1970-ին խաղանալեզու «Իսթանուլ ամերիկան» դարբերականի ֆննդաբան, անդրադառնալով «Կորսար» բալետի դարձեղեղի նրա կասարմանը՝ նշել է, որ Գալստյանը «գիտի դարձնելու համար չափազանց առնական եղանակով ներկայացնելու կերպը» («Hispano americano», 1970, թիվ 57): Խորապես ազգային նկարագրի սեր արվեստագետի շնորհիվ խորեոգրաֆիկ մարմնավորում ստացան մեր երկուսի հերոսը՝ Սասունցի Դավիթը եւ այնպիսի նվիրական անուն, ինչպիսին Կոմիտասն է...

Բալետի արհեստը՝ թիթեմիկ կյանք ունեցած բեմական ելույթներին հաջորդեց բեղուն բեմադրական եւ մանկավարժական գործունեությունը. Գալստյանը ժամանակ բեմադրություններ իրականացրեց չորս մայրցամաքներում, իսկ Երևանի թատրոնի եւ կինոյի ինստիտուտում հիմնեց բալետային ֆակուլտետը՝ աճեցնելով բազմաթիվ դարձողների ու դարձողներին: Եվ ասես չբավարարվելով արվեստին սված իր ծառայություններով՝ նա իր արհեստական ձիրքերը փոխանցեց զավակներին՝ Ջուլիետ դստերը եւ Դավիթ որդուն, որոնք այսօր միջազգային բեմերում բարձր են դասում Գալստյան ազգանունը, առաջինը որդես օպերային երգչուհի՝ Շվեյցարիայում, երկրորդը՝ որդես բալետի դարձող Ֆրանսիայում...

Վերադառնալով «ե»՝ հիշենք, որ Վիլեն Գալստյանն առաջին հայ դարձողն էր, որ հայ բալետային արվեստը ժամանակի դարձեց միջազգային աստարտագույն, Հայաստանին մրցանակ բերեց բալետային հեղինակավոր մրցույթում... Թերթենի

«Խորհրդային արհեստներ՝ միջազգային մրցույթների դասակարգումը. 1963-1969» ռուսերեն-անգլերեն կասարողը, որի էջ 54-ում Երևանի Ստեփանյանի անվան օպերայի եւ բալետի մեծարարի լուսանկարն է՝ որդես 1968 թվականի Վառնայի բալետի միջազգային մրցույթի առաջին մրցանակակիր... «Հասկալի ստարակովեցի ծայրաստիճան հմայիչ Գալստյանի հիմնալի դասական բալետի դարձողի արժեքները: Խաչատրյանի բարձր «Տոկատան» (բալետային ժ. Բարբան) նա դարձեց վիրտուոզ, հասկ եւ հաստատուն կերպով: Ուշագրավ էր չարաճի Դոն Կիխոտը, որ Գալստյանը կասարեց իր դարձողների Ռիսա Պոլվորդեի հետ»,- 1968-ին գրել է բուլղարական «Պլանով» ավանախը (թիվ 13, էջ 95):

Առհասարակ, 1968 թվականը երջանիկ արի էր սաղանդաբան արհեստի համար: Նրան նկատեց Սերգեյ Փարաջանովը եւ առաջարկեց Սայաթ-Նովայի դերն իր լեգենդար «Նռան գույն»-ում՝ իր անունը բալետում անմահացրած Գալստյանի անունը:

զուգարարների ֆեստնափական նմուշ կարելի է համարել:

Վիլեն Գալստյանի արվեստով հիացել են բալետի եւ երաժշտության մեծերը, նրա անունն իրենց հուշագրերում հիշել են բալետի մասնավոր դարձողներ Եկատերինա Մախմուդովան («Եթե ընկերներից որեւէ մեկը հանկարծ գանգաղարի (նույն Վիլի Գալստյանը) անեն բան, որ կարող են, կանեն նրա համար»): Екатерина Максимова, Мадам «Нет», Москва, 2009, стр. 178), իսպանի Լիլյանա Կոզին («Մի օր ղեկավարությունն ինձ իրենց մոտ կանչեց ու հայցեց, որ դիրձաբալետի մասին, որը մի ֆանի օր անց դեբյուտ է «Դոն Կիխոտ» դարձեց, հիվանդացել է: Հարցին՝ կարո՞ղ եմ փոխարինել նրան: Ես մի ֆանի անգամ դարձել էի այս բալետը, որն ինձ Երևանում, Հայաստանում սովորեցրել էր Վիլեն Գալստյանը, եւ այն մի ֆանի անգամ կասարել էի իյուրախաղերի ժամանակ՝ միտս Խորհրդային Միությունում»): Liliانا Cossi, E'toile. La mia vita con Dio Citta' Nuova, 2006, էջ

Ամեն սեղ զգալի էր վարդես ձեռքի մը ներկայությունը, ձեռք՝ որ սուրբեցուցած էր, մարգած, վարձեցուցած, եւ որ կը ղեկավարէր ամբողջ համոյթը իր անստանելի ճարտարութեամբ» (Ալեսիս Եպիուժեան, «Գայանէ»՝ թալէին ներկայացուցող Եպիուժեանի մէջ հայ եւ արաբ ժողովուրդներում բարեկամութեամբ մեծ ցոյց մը», «Արեւ», 8.12.1979):

Առհասարակ, Վիլեն Գալստյանի արհեստի մասին գործունեությունն արժանի է մանակրկիտ ուսումնասիրության: 1986-1988 թթ. նա եղել է Ուրուգվայի «Տեսուր սոլիսի» գլխավոր բալետային խումբը: «Սեզոնի կեսին ցնցուն առաջացավ խորհրդային [դարձող] Վիլեն Գալստյանի գալով: Նա կարգադատություն հաստատեց եւ հաջողությամբ բեմադրեց «Դոն Կիխոտը», որն Ուրուգվայի համար դերմիտրա էր եւ դարձանում էր բեմադրության արժեքներին հիմնական ուղեւիշները»,- գրել է Ֆեռնանդո Օ. Ասունասոն «Պարը Ուրուգվայում» գրքում (Fernando O. Assunção, La danza

Վիլեն Գալստյանի արվեստի միջազգային արձագանքները

140): Իսկ Արամ Խաչատրյանն «Անունն» բալետի մասին իր հոդվածում գրել է. «Գլխավոր Անունի դերում բարձր վարձեցություն ցուցադրեց Վիլեն Գալստյանը, մի դարձող, որը ճանաչման է արժանացել ոչ միայն Խորհրդային Միությունում, այլեւ արհեստի մասին միջազգային մրցույթներում: Նրա կասարմամբ Անունին մատող-հունամիտ է, մարտիկ» (Арам Хачатурян, О музыке, музыкантах, о себе, Ереван, 1980, стр. 240): Ի դեմք, Մոսկվայում կայացած հայ արվեստի ժամանակակից ֆեստիվի Վիլեն Գալստյանի ջախերով մեծարարը՝ Խաչատրյանը նրան առաջարկել է ձեռք զարկել «Գայանէ» բալետի բեմական նոր արժեքների ստեղծմանը: Եղած բեմադրությունները գոհացուցիչ չէին, լիբրետոն հնացել էր: «Գայանէ» Գալստյանի մեկնաբանությամբ ունեցավ առավել հա-

en Uruguay, 2001, p. 142): Գալստյանն Ուրուգվայում առաջին անգամ բեմադրել է նաեւ «Ստարակը». մեկնելուց հետո նա իր բեմադրությունների վերահսկումը վստահել է Ստարակի դերակասար, ուրուգվայցի նշանավոր դարձող Ալեխանդրո Գոդոյին, որի կենսագրության մեջ մեծադեր էր զբաղեցրել համագործակցությունը Գալստյանի հետ:

1999-2000 թթ. Վիլեն Գալստյանը դասավանդել է Սեուլի (Հարավային Կորեա) բալետի համալսարանում, 2001-ին՝ Արգենտինայում, 2005-ին Կրասնոդարի Պոնոմարենկոյի անվան ֆիլիարմոնիայում հիմնադրել իր սեսակի մեջ եզակի «Կուբանի երիտասարդ բալետ» դարձույթը, իսկ 2010-ին Արգենտինայում բեմադրել է «Ստարակը»: Բոլոր այս երկրներում Գալստյանի կողմից որդես մեծարարուհի, դարձույթ եւ

ջյանին անմահության ուղեգիր արվելու նաեւ կինոյում: Եվ ահա այս թվականից սկսած՝ Վիլեն Գալստյան անուն-ազգանունը հոլովվում է միջազգային բալետագիտական մամուլում եւ գրականության մեջ՝ անգլիալեզու «Ամերիկա լասո», «Պարախարհ», «Բալետն այսօր» դարբերականները, «Պարի միջազգային հանրագիտարանը» (1998), «Օֆոֆորդի բալետի բարձրագույն» (2001), «Ժամանակակից թատրոնի միջազգային բարձրագույն» (2014)... Ոչ միայն հաճախականությամբ նրա անունը հիշատակվում է Փարաջանովին նվիրված հարուստ բազմալեզու գրականության մեջ՝ որդես ամենահայտնի հայ կինոբեմադրիչ ընտրած «Խեղճիկը մլասիկ դերասան»...

Պիտի ավստալ, որ մեր մշակույթի գործիչները ժամանակին հեռախոսություն չեն ունեցել կինոտարածման դրոշմները Վիլեն Գալստյանի բոլոր դերադարձողները: Եղածը բավական է, թեւ, ինչ խոսք, լիակասար ղեկավարում է սալիս դարձողի հմարավորությունների մասին: Բարեբախտաբար, Լիլյան Կոմիտաս ժողովրդական արհեստիկ Մալիկա Սաբիրովայի ստեղծագործական կինոնկարը՝ վավերագրական ֆիլմում (1971) ընդգրկված են երկու համարներ Վիլեն Գալստյանի մասնակցությամբ: Տաջիկ վաղամեծիկ սաղանդավոր դարձողին եւ հայ բալետի դերմիտրա բալետային իդեալական զույգ էին, որոնց դարձեղեղները «Ժիզել», «Դոն Կիխոտ» եւ «Կորսար» բալետներից իրավամբ շղամարդ-կին

մընդիանուր հնչողություն, որդես ավելի ընդգծվեցին հերոսների սիրո եւ մրցակցության դարձող... Այն բեմադրվեց արժեքներով, որին 1979-ին, Եպիուժեանում՝ արժանանալով սեղի հայ եւ եպիուժեանի մամուլի մեծ գնահատանին: Բեմադրության ձեւավորող նկարիչն էր Ռոբերտ Ելիբեկյանը, ընդիանուր դասախառնում՝ Մուրադ Մուրադյանը, իսկ գլխավոր դերակասարուհին էր եպիուժեանի բալետի թիվ մեկ մեծարարուհին՝ հայազգի Սոնյա Սարգիսը (Չամբերթեյան), որը «հոյակալ էր իր ամբողջ շնորհալիությամբ, նազանով, գրալիչ ժողովով, իր բեմականությամբ, դեմքի միմիկաներով: Խումբը նոյնպէս անթերի էր իր կասարմունքում մեջ, աղջիկները իրենց հեղաձկուն արժանույթներով եւ շղափը իրենց առնական դարձողներով:

փորձավար եղել է նրա կյանքի ընկերուհին՝ Հայաստանի վասակավոր արհեստիկ Նադեժդա Դավթյանը (1951-2019)...

Եվ այսօր էլ ութսունամյակը բոլորած, իր նահապետի ոսկե առունն արող Վիլեն Գալստյանը առիմուն է իր եզակի հմայով եւ խաղիզմայով: Հիւրավի, իր սեսակի մեջ մի յուրահատուկ «դերձողման» է, երբ բալետաստեր երեւանցին, անցնելով դարձույթի սեսակային կամ օպերայի եւ բալետի թատրոնի մոտով, մոտսի առջեւ ժամանում է մեր սիրելի Վիլեն Շամալովիչին՝ ալեխեր բառով, ձեռքին՝ ծխախոտ... եւ բնական ցանկություն է առաջանում մոտենալ նրան ու սսել:

-Շնորհավոր հոբելյանդ, վարդես...
Լուսանկարը՝ Մարիաննա Մելիխոնցային

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

Ախտածին ժխտ

Ժխտն այնքան է շատացել, որ խլացնում է ամեն խելամիտ խոսք, ասվածն օդի մեջ կորչում է:

Քաղաքը բեռնաթափելու համար մեկդարյա լուծում է դիմել, մեր ընդ մեր զանգերի արժանացումով:

Երեւանի՝ մի ժամանակվա գաղջ, կուրյանման մթնոլորտը ախտածին է դարձել, թույլ արտազատող, սեսած կլիմայի՝ ռուկայում միմյանցից ղեղ ու հաճախորդ փախցնող լաչառ կանանց կատարի լեզվակոխով, դա ոչինչ է սրա համեմատությամբ:

Չայերեն լեզուն ոչ միայն նահանջել է, այլև հրաժարվում է սրանց ենթարկվել: Վայրենի աղմուկ է, կոկորդային ձղձողներից բառեր չեն արտաբերվում, որովհետև միտք, իմաստ չկա, բայց որքան արհամարհան կա նորմալ մտածող մարդու համրդեղ: Ոչ ամոթ, ոչ դժբախտություն, չէ, մեր նկատմամբ չէ, իրենք իրենց նկատմամբ զոհն ունենան:

Ահա ինչ կարող է անել դեզար-

դացված, կրթությունից, բարոյականությունից զուրկ ամբողջ, սոված ամբողջ, եթե անգամ մի լիզնուհոգոց դրակներին չեն լինի... Խիղճ ու ղաթիկ մոռացած մի մուրացկան:

Քայլում են հոգնած, մի կերպ, գոռում են բաներ, որ չեն էլ հասկանում, եւ այդ գզվելի ժխտը, սուտը, անմիտ բառակոյտերը, զավեցող ուղարկում վերեւ, ու սանալու են նույն դասախա-

նը՝ անաժամադասիվ, վերեւի, ներքեւի բոլոր օրենքները խախտածի ղաթախից:

Էլ ինչ վիրավորվեմ մեր կողմից երկիրը դեկավարողի՝ մեզ նվաստացնող խոսքերից, հիմա չասե՞մք իրականություն է արձանագրում, որ ասում է՝ Հայաստանում սրագիկոմեդիա է: Տոնավաճառ հոգիների, մտքի սնանկություն, «հոյաբանների» սնանք, «բուկլետային» արա-

ծություն՝ անստորիկ ներկայացման: Քաղաքն աղբով է լցվել, անամոթությունը նոր է դարձել, իրենց ինֆուլյանդը, դասնությանը մեկույթին անսեղակ անհաղորդները սոցիոնության բարձունքներ են նվաճում հրադարակայնորեն: Ձոռների հիշատակներ՝ աղմուկ աղաղակ, հայ -հույ - կեցցեներ (միտք չեն սիրել այդ կեցցեներ, կեղծ բառ է դառնում սակամ): Ամիսներ առաջ էր՝ իրենց իսկ հայտարարած սոց օրը Եռաբլուրում զավեցիկ վերածեցին: Մարտի 1 -ի գոհերի հիշատակի օրը այդ նույնի կրկնությունը շեամք Երեւանի փողոցներում:

Օդը մաքրելու անհրաժեշտություն կա ամբողջի ու ամբողջակարգների վստահավոր այս փաղցից:

Չիմա չասե՞մք հազար ավստս մեր նահատակներին, հազար ջանքեր կյանքեր զուր անցան:

Եվ ինչպես անենք, որ մեր կողմից մնացած մի բուռ արժեքավոր մարդկանց կարողանանք դասախանել, եթե կորցնենք մրանց էլ,

սանիքը փլելու են մեր՝ արդեն խարխուլող Տան. մարդկանց, որ գիտեն ու դեռ դառնա՞նք են մեր անցյալի, մեր լեզվի, բառի, մարդու, մարդկայինի ղաթիկ ու արժանադասություն:

Բաղրամյան դողդոջային միմա չեւ Հանրապետության հրադարակ ձգվում էր ասելության մութ օդում, թեմամբ էր մեկնում մի ավելի մյուսը. կիսել են, կիսվել են՝ չգիտես ում միջեւ, ինչի համար: Իրենք իրենց արարներին հաճիվ չսվողները ամբողջակամ են հաճվում, բայց մենք դա չենք ստանալ, հո չենք մոռացել՝ ո՞նց են թվերը սարքում, հո գիտենք, որ նույն էլ հիմա է:

Սուս, բռնություն, կեղծիք, ասելություն, ամբողջակամություն, դասարկանություն. այսպիսի մթնոլորտում հնարավոր է մարդամոտաս բան ստեղծել:

Բաղրամյան դողդոջային ու Հանրապետության հրադարակ միջեւ բարեբախտաբար Մատենադարանը կա, մեր իմաստության դարդաք, ինչպես իրավամբ բնութագրվեց: Այնտեղ հիմ իմաստներին խոսքեր կան ամբարված, գուցե փորձեն ակամա ջախուր լինել այս անգամ:

ԳԵՂԱՍ ԸՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Թերեւ գրույց ծանր ցորենի ցուրջ

Երկիր մոլորակի վրա սարածված այս մեակաբույսը մասապետ է գտնվել հայաստանաբնակներիս ուժարության կենտրոնում: Իր սննդային ու որակական հասկանիցների շնորհիվ գործնից ստացվող մթերքները համարվել են մարդկանց համար առաջնահերթություն: Այստեղ թերեւս կարելուով է հացի ստացումը, որը շատ հաճախ համարվում է սեղանների գարդ: Այն նաեւ հիշատակվում է յերուսաղեմ աղոթքից մինչեւ ժողովրդական խոսքի մեջ՝ հաց ու դանի, կեր ու բանի եւ համանման շատ այլ տեսքով:

Ցորենը հնագույն մեակաբույս է: Մեր թվարկությունից 6-7 հազար տարի առաջ այն արդեն հայտնի էր առաջավոր Ասիայի՝ Իրաքի, Սիրիայի, Եգիպտոսի արածաբաններում: ՀՍՀՀ հանրապետության մասին տեղեկանում ենք, որ 1939-41 թվականներին Կարմիր բլուրում իրականացված հնագիտական թղթումների ընթացքում հայտնաբերվել են հացահատիկի ածխածնած հատիկներ: Մ. Թումանյանի ուսումնասիրություններից դարձվել է, որ դրանք ցորենի հատիկներ են, որոնք 2,5 հազար տարի առաջ այս արածում մեակվել են մերկահատիկ կոչվող ցորենից: Հացահատիկի այս տեսակը սննդարար է, ունի բարձր կարլորակայնություն, դարմանական է 10-25 տկոս սոխակլոցներ, 60-64 տկոս ածխաջրեր, 2 տկոս ճարմեր, թաղանթանյութ, վիտամիններ, ֆերմենտներ, հանքային նյութեր: Ցորենն օգտագործվում է հացի, ձավարի, մակարոնի, հրուսակեղենի արտադրություններում, նաեւ սոխիս, օսլա, սոսիսն՝ սնանակու նոխասակով: Մինչեւ 2-րդ համաշխարհային պատերազմը ՀՍՀՀ-ում ցորեն մեակվել է 350 հազար հեկտարի վրա, միջինը 2 տկոս բերքի ստացումով: Հետպատերազմյան շրջանում մոսկովյան Գոտլանդի կողմից ցորենի մեակումը ՀՍՀՀ-ում իջեցվեց մինչեւ 150 հազար հեկտարի: Ազատված հողերում ծավալվեց միջա-բանջարեղենի մեակություն, առավելապես երկրի հյուսիսային շրջանների բնակչության ղախանջները բավարարելու նոխասակով: Հայաստանը հայտնվեց մեակումների ականջներում:

Հանրապետության բնակչության ցորենի ղախանջարկի բավարարումը խնդիր դարձավ նորանկախ Հայաստանում: Տարբեր տարիներ, կախված բնակլիմայական եւ այլ ղախճառներից, ցորենի տարեկան արտադրությունը տատանվել է 250-450 հազար տկոսային սահմաններում, երաշխավորելով հազիվ 30-40 տկոս ինֆուրպություն: Հարցը մեակապետ է մտածողը ՀՀ իրականություններին, ամենատարբեր ծրագրեր են իրականացվել, որոնք շտապելի արդյունքների չեն հանգեցրել: Վիճակը փոքր-ինչ բարելավվեց Արցախի ազատագրված տարածքներում ցորենի մեակում իրականացնելու շնորհիվ, որն, ավարդ, 2020-ի պատերազմի հետեւանով դադարեցվեց: Սակայն այնպես չէ, որ խնդիրը չի լուծվում ՀՀ սակավահողության ղախճառով, որը հաճախ են հիշատակում ոլորտի համար ղախասխանատուներն ու անգամ գյուղատնտեսության մասնագետները: Հարցն առավելապես այլ ոլորտում է՝ արդյունավետ գործունեության ծավալման: Տասնամյակներ շարունակ մեզանում ամբողջվել է, որ հայոց վարելահողերին ի ղախ սրված ցորենի սերնը միջինը 2000 կգ ցորեն է դառնում, թեւս առանձին ֆերմերային տնտեսություններում աղահովվում է մինչեւ 7000 կգ բերք: Արդյունքում անգամ 200 հազար հեկտար ցանք իրականացնելու ղարագայում ՀՀ ԱՎԾ-ն հաղորդում է մինչեւ 400 հազար տկոս բերքի մասին: Իսկ ահա աշխարհի չորս կողմերի շտապ երկրներում բերքի այս ֆանակը ստանում են 60-70 հազար հեկտար ցանքատարածություններից, առերեսը չնմարվող սովորական աշխատանքի շնորհիվ: Այնպես որ հեկտարից 6-7 տկոս ցորենի բերքի ղարագայում ՀՀ բնակչության հաց-հացամթերքների ղախանջը բավարարելու համար բավական է մինչեւ 100 հազար հեկտարի վրա ցորենի աճեցումը, որը ՀՀ վարելահողերի հազիվ 20 տկոսն է կազմում: Խնդիրը մեկընդմիջ կլուծվի, մեր մարդկանց անհանգստությունը կվերանա: Ինչպես երկիր մոլորակի շտապ կողմերում:

Ըստ ԱՄՆ-ում 1868 թվականից լույս տեսնող «Համաշխարհային փաստեր. 2021» տեղեկատուի, ցորենի համաշխարհային արտադրությունը 2000-2018 թվականներին 585 մլն տկոսային հասել է 734 մլն տկոսային: Առաջատար Չինաստանն է, համաշխարհայինաբար 100 եւ 131 մլն տկոս, երկրորդը՝ Հնդկաստանը՝ 76 եւ 100 մլն տկոս, երրորդը՝ ՌԴ-ն՝ 35 եւ 72 մլն տկոս, ապա ԱՄՆ-ն՝ 61 եւ 51 մլն տկոս: Գերտնությունում բերքի մեակումը որեւէ խուճաղ չի առաջացրել, որիսի փաստ նկատում ենք նաեւ Գերմանիայի, Ավստրալիայի, Թուրքիայի, Իտալիայի, այլ երկրների ղարագայում: Նկատելի է, որ թե՛ համաշխարհային առումով, թե՛ հիշատակված երկրներում 1 բնակչի հաճիվ ցորենի տարեկան արտադրությունը տատանվում է 100-130 կգ-ի միջեւ, որը մեզանում շտապ հաճախ այլ գնահատական է ստանում. իմա՝ հայերս հացակեր ազգ ենք: ղարագապետ չնկատելու ենք սալիս, որ երբ սեղանին ուտեստները բավարար ու բազմազան են, սեղանակիցները հացի կողմը չեն մայում: Վստահեցնում են, որ այսօրինակ վիճակ է երկրորդային մեծ մասի մոտ, անգամ վերջին տարիներին այստեղ հայտնված հայաստանցիների: Երբ սեղանին կաթնա-մսամթերքների առատ տեսակով կա, մեր սրբություն-սրբոց հացը ղարագապետ չի մեակում: Կեսկատակ. երկու ընկերների գրույցի ընթացքում մեկն արձանագրում է, որ Ֆրանսիայում 450 տեսակի ղախի կա եւ 430 տեսակի հաց: Երկրորդը տարակուսած հարցում է ըլլալ 20 տեսակի ղախին ինչո՞վ են ուտում:

Ամբողջ՝ ոչ գաթայով, ֆանգի ման կատակ մեզանում շտապատվում է. հաց չկա՝ գաթա կեր: Մեր ղարեմանկականության եւ ղարեմաղախիկության ղախասխանատուների ղարականություն-խնդիրն է՝ երաշխավորել մարդկանց հանաղազօրյա հացը, ինչ ծավալներով էլ այն լինի: Հայոց հողը դրա երաշխիք սալիս է:

Ամառներին միացավ նաեւ Եղգարը

Աղաւանից ոչ հեռու Կայֆ (Սուլֆի) գյուղում եւս ավելացավ սեւ ժաղավեն՝ «18 Եղգար» սարը գրութայմբ... Ժաղավեն, որում կա մի կյանք, մի երագան ու հերոսական ղախնություն: Եղգար Հովհաննեսի Ավետիսյանը ծնվել է 2002 թվականի ապրիլի 27-ին, Կայֆ (Սուլֆի) գյուղում: Սովորել է տեղի միջնակարգ դղորոցում: 2020 թվականի հուլիսի 3-ին դղորոցն ավարտելուց անմիջապետ հետո մեկնել է ժամկետային ծառայության Չաքրայիլում, որտեղ ղախտագրի սկսվելու ղախին եւս եղել է: Նրա վերջին գանգը եղել է հոկտեմբերի սկզբին, որից հետո ոչ մի տեղեկություն, բայց նրա հարագտները, ընկերները եւ բոլոր նրան ճանաչողները ամեն օր աղոթում եւ սղատում էին նրան, ամեն օր արթնանում՝ հույս ունենալով՝ ամեն բացվող օրվա հետ գոնե մեկ գանգ կան տեղեկություն ստանալ Եղգարից:

ղախտագրման ավարտելուց, բայց Եղգարից դեռեւս տեղեկություն չկա: 2021 թվականի փետրվարի 8-ին եկավ գույժը. Եղգարն անմահացել էր: Անմահացել էր՝ սալով իր կյանքը հանում մեր ու մեր երկրի աղագայի: «Տան անդրանիկ որդին էր: Միտք աչքի է ընկել որտեւ արժանաղախիվ հայ, որտեւ իսկական ղախանար: Աղագայի մասին շտապ խոսել չէր սիրում: Երբ հարցնում էին՝ ինչ ղախներ ունի, միտք ղախասխանում էր. «Կարելուրդ՝ գնամ անփորճամի ծառայեմ, գան, նոխասակներ ունեմ մի ֆանի»: Եղգարի մարդ տեսալը նկարագրելու համար բառերն էլ են կարում, չեն հերիքում: Չուտղ, հանգիտ, հավասարակշռված, ինչպես վայել է իսկական ղախանարը, իսկական հային: Իր կարճ, բայց լի կյանքով Եղգարը լցրեց բոլորի կյանքերը, ինչի ղախճառով այսօր բոլորի սրտերում մի տեղ միտք գրաղված է լինելու նրանով, բայց կյանքի մի մաս նաեւ ղախակ կնճա՝ առանց նրա: Նրա բացակայության հետ ոչ ոք չի կարողանում հաշտվել, եւ նա աղում է այնքան, ֆանի դեռ նրան հիշելու են, ֆանի նրա անունը սալուց ժղիս է գայիս անուտ հիշողություններից», ասաց Եղգարի դատընկերուհին, որը մինչ օրս չի համակերպվում նրա բացակայության հետ եւ չի կարողանում անցյալով խոսել նրա մասին:

Եվ այսֆանից հետո մենք դեռ արժեքների խնդիր ունենք. մենք դեռ լծան ֆայլերի ու խոսակցությունների ժամանակ ունենք, մենք դեռ իրար չսիրելու ու մեղացնելու համարակություն ունենք...

Այս դասնությունը «Ազգ»-ն անդրադարձել էր դեռևս 2019 թվականին՝ ողբերգական դեպքից մի փոքր օր անց: Ներկայացնելով սեղի ունեցածը՝ թերթը նաև ահազանգ էր հնչեցրել եւ իրավադատական մարմինների ուժադրությունը հրավիրել սուստի հարազատների մտավախությունը՝ որոշ քաղաքացիներին անձինք փորձում են գործը կոծկել:

Դեպքից անցել է շուրջ 1 տարի 5 ամիս: Ըստ սուստի մայր **Ռուկեհաս Պողոսյանի**՝ առ այսօր ոչ մի շահափութի չեղանակ չի ստացվում: Դատախազական անհոգի սեղիդատյունը հայտնված գործը դուրսում է սեղում, դատաստանությունների փուլ անսարքությունը սասանում է որդեկրույս հարազատների հավասար առարարությունն ու արդարադատությունը:

Իսկ ի՞նչ էր սեղի ունեցել: 2019 թվականի հոկտեմբերի 28-ին Երևանի Տիգրան Մեծ դղիցայում, «Տաշիր» առևտրի կենտրոնի հարևանությամբ, մահացու վրատրի է ենթարկվում աղազայի հազար ու մի վառվառն ծրագրեր հոգում անթեղած տղանդավոր երիտասարդ՝ Արցախ աշխարհում երկու տարվա զինվորական դատրը կատարած եւ տուն վերադարձած **Սելվոն Արմենի Սելվոնյանը**:

Ականատեսների վկայությամբ, այդ դահին փողոցն ազատ է եղել, մեքենաներ չեն երթել, տղան փորձել է անցնել փողոցը, բայց հանդիմանալից զոնով շատ բարձր արագությամբ սլացող 17 ՏՏ 286 ղեկավարանի BMW մակնիշի մեքենան վրատրի է ենթարկել նրան: Տղային վրատրի ենթարկելուց հետո վարորդը դիմել է փախուստի:

Ուշ երեկոյան ինձ զանգահարեցին եւ ասացին, որ տղան վրատրի է ենթարկվել, բայց մահվան մասին այդ դահին ոչինչ չհայտնեցին, ասացին, որ ոստիկանները փորձում է սուստի հայրը՝ **Արմեն Սելվոնյանը**: -Տեղ հասնելուն ղետ ասացին, որ տղայի արդեն տարել են թիվ 1 համալսարանական հիվանդանոց: Բարձրագա այնտեղ, ցանկացա տղայի տեսնել, բայց ասացին, որ վնասվածքը լուրջ է, եւ զսնվում է դատագնական բաժանմունքում: Մտածելով, որ տղան օգնության կարիք ունի եւ չդատկերացնելով, թե ինչ է այդ բաժանմունքը, արագ զննցի այդտեղ, փորձեցի ներս մտնել, բայց դռան մոտ կանգնածներից մեկն ասաց. «Եղբայր, սասնարանում է, օգնելու ոչինչ չկա»: Այդ դահին ոստիկանները թուլացան, հասկացա ամեն ինչ. տղան մահացած էր:

- Երկու տարի Արցախում դատվով ծանայելուց հետո Սելվոնը 3 ամիս էր, ինչ վերադարձել էր բանակից,- դատնում է սիկին Ռուկեհասը: -Խնջույքի երեցինք, ուրախացանք, որ վերադառնա եւ ելել... Տնտազիտական համալսարանում էր սովորում, բանակից վերադառնալուց հետո որոշեց ուսումը հեռակա դարձնել, որդեսգի նաեւ աշխատի եւ հոգա իր կարիքները: Տղան աշխատանքի անցավ «Շերեփ» ղետտրանում: Ամեն ինչ բնականոն հունով էր ընթանում, մինչեւ չարաքաշիկ դեպքը:

Ճոողները դատնում են, որ Սելվոնի թողմանը հազարավոր մարդիկ էին ելել՝ հարյուրավոր ծողկեդատկներով, թե իր ծանայած զորանասից, թե համալսարանից, թե աշխատավայրից, թե նույնիսկ այնդիսի տեղերից, որտեղ նա ընդամենը մի փոքր օրով էր զսնվել: Բոլորը սզում էին նրա մահը, հիացնումնով եւ ափսոսանքով խոսում նրա մասին:

- Թողման արարողությունից հետո մեքենա որոշեցինք հետաքրքրվել՝ վրատրի մեքենան էր հայտնի մեղավորությունը, որման՝ վարորդի, -ասում է Արմեն Սելվոնյանը: - Ես լավ գիտեմ տղայի, նա ուշադիր էր, աշխուրջ, խելացի ու դատսիրակված, բազմաթիվ դարգեներ էր ստացել Զանաղետության առաջին դեմքերից, նույնիսկ նախագահական նստավայրում էր եղել...

զործողություններն ու փախուստը կատարածի տեղի էին տալիս:

Զննչի հետ զուցելուց հետո մեք մոտ կատարածներ առաջացան: Զննչից նեւ էր իր մոտ, որ դատտարը տեղի է ունեցել 22:30-ին, սակայն 22:30-ին շատօգնությունն արդեն ժամանած էր եղել եւ արձանագրել էր որդու մահը: Նաեւ ակատատեսներն են դնում, որ դեպքը տեղի է ունեցել մոտավորադետ ժամը 22-ին: Զննչի վարդան Սարզայանի հետ զուցելիս նաեւ դարգ դարձավ, որ մոտակա խաչմերուկի տեսզոման սարերը եւ լուսացույցը չեն աշխատել, սակայն այնտեղ եղել է երթելությունը կարգավորող ոստիկան, որն ակատատես է եղել դեպքին ու նա, չենք հիտում հասցրել է կանգնեցնել մեքենան, թե՞ ոչ, սակայն կարգ է սվել ու զեկուցել է, որ BMW մակնիշի մեքենան վրատր է իրականացրել եւ դիմել է փախուստի: Զգիտենք ինչու սակայն փրեական գործում այս հատվածը ներառ-

- Նրանից մեք իմացանք, որ մոտեցել է հավաքված ոստիկաններին եւ ասել, որ իմը դատտատ է վկայություն տալու, սակայն վերջիններս, առանց անզամ որեւէ տվյալ վերցնելու, աղջկան՝ ակատատես վկային, ասել են, որ եթե դեք լինի ձեք կկանչենք... Դատկերացնում եք, թե ինչդիսի անեմաթողություն եւ հանցագործ անսարքություն է տրում իրավադատի մարմինների որոշ օղակներում:

Ես այլեւս չդիմանալով տղայիս մահվան հանզամանքների բացատրանումն շուրջ տրող փուլ անսարքությունը՝ 2019-ի դեկտեմբերին դիմեցի ԶԶ վարչադետ **Նիկոլ Փաշինյանին**՝ ներկայացնելով տեղի ունեցածն ու գործի ընթացքը, մանավանդ՝ ֆննչ վարդան Սարզայանի անգործության հանզամանքը:

Դեկտեմբերի 28-ին ինձ զանգահարեց վարչադետի օգնական **Նաիրի Սարզայանն** ու հավատտարեց, որ Փաշինյանը կարգադրել է ամեն ինչ անել՝ գոր-

Որդեկրույս մայր. «Մահվան ելքով վրատրի դեպքը փորձում էին կոծկել, իսկ այսօր էլ դատտանությունն է դուրսում տեղում»

Դեպքի ակատատեսները դատնում էին, որ մեքենան շատ արագ է սլացել, արգելակման հետագծեր չեն էլ եղել, եւ վարորդը նույնիսկ չի փորձել կանգնեցնել մեքենան: Տղայիս վրատրի ենթարկած ու մի փոքր ժամ անց, ինչ-որ մեկի ուղղորդմամբ ոստիկանություն ներկայացած վարորդն անզամ չէր ընդունել իր մեղքը, իրեն մեղավոր չէր ճանաչել:

Մեք նույնիսկ փորձեցինք տարածում զսնվող խանութների տեսադիտկներին տեսագրությունները նայել: Ումանք թույլ սվեցին նայել, եւ որոշակի տեղեկություններ ստացանք: Բայց այնտեղ, որտեղ կատարվել էր դեպքը, այդ տարածքի տեսադիտկներին տեսագրությունները զարմանալիորեն անհետացել էին: Այդ խանութի տեսադիտկները «մեկ աշխատում են, մեկ չեն աշխատում»: Երկար զուցելուց հետո նա անկեղծացավ, որ մեքենից առաջ էնտեղ եղել են վրատրի ենթարկողի մեքենաները: Դետո միայն հասկացանք, որ մինչ մեք սզացել ենք մեք երեխայի մահը, վարորդի մեքենաները զբողվել են հետերը թաքցնելով ու «ադատակարել են» նրան:

Մեք զուցելուցից ղետսվոտտուչի հետ, որը դեպքի ժամանակ հերթադատություն էր իրականացրել այդտեղ: Զարեցինք՝ եք վարորդը մտած էր ոստիկանական մեքենայում, խմածության հոտ զայիս էր: Նա դատտատանեց, որ փակ տարածում ավելի ուժեղ էր զայիս հոտը: Դրանից ելնելով խոսել է վրատր կատարողի **Բաբկեն Սարզայանի** հետ, եւ վարորդն արտատայվել է, որ վիսկի է խմած եղել: Դետսվոտտուչի հետ զուցելուց հետո մեք հանզակեցինք, որ վարորդին ուղղորդել է դեպքի վայր ներկայանալ նրա հորեղբայրը, որը ոստիկանության նախկին բարձրատիժան դատտոնյա է, մեքերում են դետսվոտտուչի խոսքերը. «Խորխոտերը վզից բռնել-բերել ա»:

Զննչի վարդան Սարզայանի արձանագրություններում նույնդետ մի շարք տրորիտակություններ կան. մեք հայտնի է, որ վարորդը վիսկիի աղեցուքյան տակ է եղել, բայց ֆննչն ասաց, որ նա ընդամենը երկու շեք զարեցուր է խմել: Ժամեր անց արված հարեածության փորձանությունը նրա մոտ հարեածության նեատներ է ցույց սվել. ինչդետ կարող է երկու շեք զարեցուր խմած մարդու մոտ երկու ժամ անց արված փորձանությունն ինչ-որ բան ցույց տալ, դա խոսում է այն մասին, որ նա միայն զարեցուր խմած չի եղել: Նաեւ զարմանալի է, որ ֆննչը սահմանափակվել է խմածության տրոզումով եւ չի վերցվել արյան անալիզ, որովհետեւ վարորդի կատարած

ված չէ ֆննչ վարդան Սարզայանի կողմից: Մեք նաեւ խնդրել էինք վարդան Սարզայանին, որ որդետ աղացույց վերցվեին ճանադարհային մյուս տեսադիտկների տեսագրությունները, որդետսգի հատկանայինք Բաբկեն Սարզայանի անցած ճանադարհը, եւ թե մինչեւ ուր է հատել փախեցելով, սակայն ֆննչ վարդան Սարզայանը մեք ասաց, որ նդատտակահարմար չի զսնում գործին կցել: Իսկ հիմա էլ Բաբկեն Սարզայանը ժտում է փախուստի դիմելը:

Ժի հանզամանքներն ու տրոտնատրելու եւ դարգելու համար: Ես հետո տեղեկացա, որ կազմվել է համադատտատան հանձնատողով՝ ֆննչական խումբ՝ **Մանվել Սուրադյանի** զխալորությամբ: Դարգվեց նաեւ, որ ֆննչ վարդան Սարզայանն էլ է ընդգրկվել խմբում, որը հետո, չգիտենք ինչու, հեռացել է: Անկեղծ ասած, մի տեսական ժամանակ զոի էի թե՛ Փաշինյանի վերաբերմունքից եւ թե՛ Մանվել Սուրադյանի զխալորած ֆննչական խմբի աշխատանքից: Բայց հետո ամեն բան նորից փակուղի մտավ, եւ ես հասկացա մեկ բան՝ ի՞նչ կարող է անել Նիկոլ Փաշինյանը միայնակ, եք մարդկային ճակատագրեր տրոտնող, կյանքի եւ մահվան հարցեր վճռող օղակներում անդատտատտանտո եւ անձեռնատա կարդեր են, վարչադետը ինչդետ կարող է ամեն գործի հետ կարողած շրջել կարքիտետներով եւ տեսնել, թե ինչդետ են աշխատում այնտեղ նեատնակված կարդերը:

Դետո ծանոթանալով փրեական գործին, մեք իմացանք, որ մեղադրյալ Բաբկեն Սարզայանի մայրը՝ **Զասմիկ Սելվոնյանը** աշխատում է վարչադետի աշխատակազմի փողափաղակական ծանայության զրատնյակում որդետ խորհրդական: Մեք իհարկե չենք ուզում հավասալ, որ Զասմիկ Սելվոնյանը օզագործել է իր կարդեր եւ խոչընդոտել արդարադատությունը:

Ինչեւէ: Գործի նախաֆննության ընթացում ԶԶ փրեական օրենսգրքի 242-րդ հողվածի 2-րդ մասով (ճանադարհային երթելություն եւ տրատտորային միջոցների շախազործման կանոնները խախտելը, որն անզուտությամբ առաջացրել է մարդու մահ) եւ 244 հողվածով (ճանադարհատրատտորային դատտատտահարի վայրը թողնելը) նախատեսված հանրոտն վտանգավոր հանցավոր արարքեր կատարելու համար Բաբկեն վահանի Սարզայանը ներգրավվեց որդետ մեղադրյալ եւ 2020 թվականի սեպտեմբերին գործը՝ մեղադրական եզրակացությունը, մտավ Երեւանի Ավան եւ Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդիտանուր իրավատության դատարան, իսկ նույնդերին տեղի ունեցավ առաջին նիստը (դատտատտավոր՝ **վարդան Գրիգորյան**, մեղադրող դատտատտազ՝ **Տիգրան Զակոբյան**):

Անհամբերությամբ սղատում էինք դատտատտ, սղատում էինք, որ մեք որդում կյանքից զրկողը կտատտա օրենքով նախատեսված իր արժանի դատտատտ: Սիկին Ռուկեհասն ասում է, որ 2019-ին, դեպքից օրեր անց՝ «Ազգի» հրատարակումից հետո, դարգվեց, որ կատարվածին ակատատես է եղել նաեւ մի աղջիկ վարորդ:

ԳԵՎՈՐԳ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Հայկական սահմանադրական իրավապաշտպան կենտրոնի նախագահ, Մայր աթոռի եկեղեցական ներկայացուցչական ժողովի ղեկավար

Հայոց ժողովրդի անկասկածելի հերոսները, ծանր ժամանակներ է ապրում, եւ մենք իրավունք չունենք թույլ տալ, որ իրադարձությունները մեզ շրջեն եւս՝ դարերի խորքը, երբ օտարի լծի սակ հեծեծող մեր նախնիները երազում էին կորցրած ժողովրդական մասին, մտածում էր մանուկները, գրում դասասանազարքեր ու սահմանադրություններ մվիրական երազանքի՝ ժողովրդականության վերականգնման համար:

Ավելի հեշտ է փրկել եղածը, կանխել ավելի մեծ աղետը, քան ամբողջությամբ կործանվել եւ դարձյալ՝ երազել, Իսրայել Օրու եւ հայրենակներ մեր մյուս նախնիների օրինակով, սարքեր սերունդներին եւ միջազգային ասյանների շնորհը մաշել:

Սթափվեմք եւ կանգ առնենք գահավիժելուց, քանի դեռ չենք կորցրել ամեն ինչ:

Հիշենք, որ այսօր մենք աշխարհի գրեթե բոլոր երկրների կողմից ճանաչված, միջազգային խոսքերով կազմակերպություններին անդամակցող երկիր ունենք, որն աշխարհի սասը միլիոն հայերիս հույսն ու աղափեմն է: Հիշենք, որ թեւ թուլացած, բայց ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ունենք, թեւ դարձված՝ բայց ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ ունենք:

Այս ամանը գահավիժումը կասեցնելու ուղղությամբ մեկ կարեւոր քայլ կատարելու մասին է:

Այնպիսի է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում եւ Արցախում հետախուզական ցանցեր կամ գործակալներ ունեն մեր բոլոր՝ չորս հարեանները Ադրբեյջանը, Թուրքիան, Իրանը եւ Վրաստանը: Կասկածից վեր է, որ Հայաստանում գործակալներ ունեն նաեւ Ռուսաստանը, ԱՄՆ-ը եւ Իսրայելը: Հավանաբար, սարածաբանները իրենց շահերն ունեցող այլ երկրներ եւս գաղտնի գործակալներ ունեն մեր երկրում: Մեծ Բրիտանիան, Գերմանիան, Չինաստանը, Ֆրանսիան եւ այլն: Իհարկե, օրինականացված գործակալական ցանցեր ունեն նաեւ ՀՀ Ազգային անվտանգության, ոստիկանության, հարկային եւ այլ ծառայությունները:

Չարհուրելի է մի փոքրիկ երկրում այսչափ բողոքված թեմաների առկայության ժողովրդավար: Լրեսներին, գործակալների ֆունկցիաները մեծ է, որ դրանց շնորհակցությունն ու շնորհակցությունը երբեմն լսելի եւ նկատելի են: Դրանք ֆաղցկելի ժողովրդական են հասարակության բոլոր հասկանալիներում. ժողովրդական մարմիններում, ձեռնարկատիրության ոլորտներում եւ, իհարկե, ֆաղափաղական հասարակության կազմակերպություններում: Դրանցից որոշներն, անուշուշ, գործում են միջազգային կազմակերպությունների գործառնությունների, այդ թվում՝ «մարդասիրական» ծրագրերի շրջանակներում: Դրանք իրենց գործողությունները համեմունք են արտաուս գեղեցիկ գաղափարներով եւ կիրառում այնպիսի հզոր գործիքներ, ինչպիսիք են՝ ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների,

Ինչ անել

փոքրամասնությունների իրավունքների, խտրականության դեմ ժողովրդի, գեղեցիկիս հավասարության միտումնավոր խեղաթուրված գաղափարները: Այս ոլորտներում, եւ առաջին հերթին՝ ֆաղափաղական հասարակության շրջանում կան եւ հավաքագրված, կոչենք մրանց «հաստիսիսիս», գործակալներ, եւ այսուրեք կոչենք՝ «մոլորված» գործակալներ, որոնք անկեղծորեն հավաստում են, որ դրամաբանների դիմաց՝ անմեղ, բարի եւ ազնիվ գործ են կատարում:

Այս իրավիճակի դառը հետեւանները հայ ժողովուրդը ճաշակեց 2020թ սեպտեմբեր-նոյեմբեր ամիսների ժամանակահատվածի ընթացքում: Բոլորովին էլ անհիմն չեն լրավամիջոցներով ներկայացվող հարյուրավոր փաստերը դավաճանությունների, դավադրությունների մասին: Պատերազմից դեռեւս ամիսներ առաջ, երկրի վարչապետն անձամբ էր խոսում կառավարման համակարգում եւ իրավադատ մարմիններում եղած դավաճանությունների մասին(1):

Այսօր, ժամանակահատվածից վերաբերում եւ բազմակողմ մեր Հայրենիքում վիսացող լրեսներն ու գործակալները մահաբեր ակամներ եւ որոգայթներ են, որոնց հայտնաբերումն ու վնասագրեծումը հայազգի եւ ժողովրդական անվտանգության ծառայությունների առաջնային խնդիրներից է:

Մենք, ցավով, չունենք բավականաչափ ուժեղ եւ հուսալի ազգային անվտանգության ծառայություն եւ հակահետախուզություն, որոնք կկարողանային համադասախան հասուկ միջոցներով հայտնաբերել եւ վնասագրեծել թեմանական գործակալներին ու լրեսներին: Այդ մասին է վկայում վերջին աղետալի ժամանակահատվածը, որի ընթացքում թեմանումն հաջողվեց հենց լրեսական, գործակալական ուժերի օգնությամբ թուլացնել, բարոյալի եւ կազմալուծել հայոց բանակը: Այդ մասին վկայող ակնհայտ փաստերից են՝ ժամանակահատվածից առաջ չկրակող, ցածրակազմի գնումները, բավականաչափ զինամթերք չթափանցեցվողները, իսկ ժամանակահատվածի ընթացքում՝ բանակում կարգադատության ցածր մակարդակը, զորահավաքի ոչ ժամանակավոր կազմակերպումը, կասկածելի հիմնավորվածությամբ շարունակական նահանջի հրամանների արձակումը, Շուշի անառիկ բերդադադարի՝ հաշված օրերի ընթացքում անկումը, ճակատից եւ վերադարձողներից զենքի, զինամթերքի հանձնման - ընդունման անբավարար կազմակերպումը: Այս եւ նմանատիպ բազմաթիվ փաստերի հիման վրա կարելի է ժողովրդի, որ ժամանակահատվածի էլքը մեծաթիվ վաճառվել է թեմանումն փոխանցված լրեսական, գործակալական սվյալների միջոցով:

Սակայն մենք անհուսալի վիճակում չենք:

Լրեսներից եւ գործակալներից ժողովրդավար համար, նախ՝ ժողովրդի է ճանաչել մրանց: Պայմանականորեն, բաժանենք մրանց երկու խմբիսարեւրացիների, ովքեր Հայաստանում օրինական աշխատանք ունեն եւ որոնց ճանաչելն համեմատաբար հեշտ է(2) եւ ծոյսյալ հայազգի լրեսների,

ուն հայտնաբերելն անհամեմատ դժվար է: Սակայն, Ասվածաշուկնը սալիս է կողմնորոշվելու ճգնաժամ բանալին. «Իրենց ժողովրդի կճանաչեք մրանց... Լավ ծառը չի կարող վառ ժողովրդը տալ, եւ ոչ էլ վառ ծառը՝ լավ ժողովրդ(3)»:

Լրեսներին եւ ծոյսյալ գործակալներին ճանաչելով, հայտնաբերելով, մեզմից յուրաքանչյուրը կարող է թեմանումն ուժեղ հակահարված տալ՝ (4) ժողովրդիս, առաջին, դադարելով մրանց ծառայելուց եւ երկրորդ՝ հրաժարվելով մրանց կողմից հավաքագրվելուց ու երրորդ՝ սուրբ սեղանություններ ունենալու դեմքում սեղանակալ ժողովրդի համադասախան մարմիններին:

Դիմում են աշխարհի բոլոր հայերին եւ առաջին հերթին՝ երիտասարդներին, ովքեր թեմանական ծառայությունների կողմից արդեն հավաքագրված են կամ առաջիկայում կարող են հավաքագրվել:

Սիրելի եղբայրներ ու քույրեր, Հիշենք հայ ժողովրդի, մեր նախորդ ու գալիք բոլոր սերունդների առաջ ունեցած մեր ժողովրդականությանը, հիշենք Հայկ Նահապետից մինչեւ Անդրանիկ գործակալի ու Նոյեմի, Լեոնիդ Ազգալյանի ու Մոնթե Մելքոնյանի ժողովրդները, հիշենք Մեծ եղեցի 1.5 միլիոն անմեղ զոհերի եւ ծառայողներ անվտանգ մեր հազարավոր հերոս նահապետների դեռեւս թարմ շրջանների, մրանց ծնողների ու երեխաների առաջ մեր ժողովրդականությանը ու հեռունմանք Հայրենիքի դավաճանության, հայրենադատության սուր ու զազրելի ճանաչման արագացումը: Մի գայթակղվեք թեմաների առաջարկած գումարներով ու հրադուրիչ այլ առաջարկներով: Հայ ժողովրդի զոհերն ու Աստուծո բարկությունը միկուսակեք ձեր եւ ձեր երեխաների, ձեր սերունդների վրա:

Փորձության այս ժամին՝ արժանի լինենք Հայկազունների կոչմանը, եւ մեր Սուրբ Հավասն առ Ասված մեզ կառաջնորդի իր փրկության ուղիներով:

2021-02-06

1) 2020թ փետրվարի 26-ի խորհրդակցությունում վարչապետ Փաշինյանը ասել է՝ «Իրավադատ համակարգի անեմակերին օղակներում եղել են բառիս բուն իմաստով դավաճաններ, որոնք կոռուպցիայի դեմ հայտնաբերված ժողովրդի ծիսածնկությունից սակ առաջնորդվել են այլ հավակնություններով եւ այլ հաշիվներով: Վրաստանում արտադրվող սերվերները:» <https://www.primeminister.am/hy/statements-and-messages/item/2020/02/26/Nikol-Pashinyan-meeting/>

2) 2021թ հունվարին մամուլում հրատարակվեցին սեղանություններ ՀՀ ԱԺ նախագահ Ա Միրզոյանի՝ Թուրքիայի եւ ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայության կրկնակի գործակալ լինելու մասին:

3) Իհարկե, սա բոլորովին չի նշանակում, թե բոլոր օտարերկրացիները լրես կամ գործակալ են: 4) Չեն հորդումք բոլոր մամուլ դեմքերում ՀՀ ԱԺ կամ մյուս իրավադատ մարմիններին դիմել, քանզի դրանց անկարողությունը եւ անվստահելիությունը բացահայտվեց հենց ժամանակահատվածի ընթացքում եւ արդյունքում: Սակայն յուրաքանչյուր դեմքում ժողովրդի կողմնորոշվել իմնուրույն:

Որդեկորույս մայր. «Մահվան ելքով վրաերթի դեմքը ...»

Բայց նորից հիասթափություն աղբյուրից եւ մեր բոլոր սղասումները հոգս ցնդեցին, երբ դասական միսիս սկսելուց 40 րոպե անց այն հետաձգվեց, քանի որ մեղադրյալի փաստաբան Վահան Հովհաննիսյանը խնդրեց դասավորին ընդառաջել իրեն, քանի որ իմքը նախօրոք ժամանակավորված գործեր ունեն: Ուսի, դասարանը վառեց միսը հետաձգել փետրվարի 10-ին:

Հաջորդ միսը նշանակված էր փետրվարի 10-ին, բայց այս անգամ էլ այն հետաձգվեց, քանի որ դասախազն էր հիվանդ, ու էլի միսը չկայացավ:

Նոյեմբերի 23-ին դասարանում մեզ գայրացրեց նաեւ մեղադրյալի ժողովրդը: դասավորը հարցնում է բնակության հասցեն, իսկ նա ժողովրդականում է, թե չի հիշում...

Վրաերթ կատարողի հարազատները անգամ որդու թողնանք չեն ելել, մերողություն չեն խնդրել, զոջման եւ ափսոսանքի խոսքեր մենք չսեղեցինք մրանցից եւ ոչ ոքից: Չեն կարող չբարձրաձայնել նաեւ խիղճ ունեցող, բանական մարդու ուղեղում չեղավորվող մի դեմքի մասին:

Դեմքից շարքեր անց սղայիս կյանքից գրկողի մայր Հասմիկ Մելքոնյանը ազգականների հետ այցելել էր Ազարակ գյուղի դրոցի սնուցմի սուն եւ խնդրել միջնորդել մեզ հետ հանդիպելու համար: Տնօրենի հետ գրույցի ընթացքում մրանք ասագրեցինք եւ եղել եւ ասել են, որ «իրանց սղան աթել մեր սղայիս ավսոյի դեմ»: Դրանից օրեր անց մրա մայրը եւ ֆավորի կինը ելել էին մեր սան մոս եւ գրուցել անուսնուս հետ: Չրույցի ընթացքում անուսինս ցավով մրանց ասել էր, որ Բաբկեն Սարգսյանը ասագրեց եւ վարել մեքեման, եւ մեքեմայի դիմադատկու վրա երեւում էր Մելքոնի գլխի «մերս ընկած» հարվածի սեղը: Սակայն մրա մայրը կարծիք էր հայտնում, որ «հնարավոր ա ձեր սղայի ձեռք երկաթ ա եղել, որ փոս ա ընկել»: Մինչդեռ սղայիս ձեռքին եղել էր սոդրակ, որի մեջ եղել է խոհարարական իր խալաթը:

Տիկին Ոսկեհասը դրոցում է աշխատում, ճանաչված եւ հարգված մանկավարժ է, մասաղ սերնդի դաստիարակությամբ է զբաղված եւ մեծ ցավ է աղում մեր կյանքում սիրող խորթ բարբերի բախվելով: Նա օրենքից ժողովրդականում է, որ ժողովրդի հանցավոր արար կատարողը, մարդ է մահացել, եթե արժանի ժողովրդի չստանա, վաղն էլ ուրիշ դրանը կզոհի կորստյան վիճակը:

Նա համոզված է, որ որդին կփրկվեք, եթե վարողը ժողովրդականության զգացում կամ խիղճ ունենար եւ ժամանակին օգնություն ցուցաբերեք, այլ ոչ թե փախուսի դիմեք: Գուցե այս ամենը չլինեք, եթե մրան ժամանակին ծնողները սովորեցնեքին, որ անհարժեշտ է ֆաջություն ունենալ եւ առեքսվել սեփական արարների հետ:

Տիկին Ոսկեհասը, որդես մանկավարժ, փորձում է որդու հետ կատարվածը համեմատել անցյալ սարի Մուսկալյան դերասան Միխայիլ Եֆրեմովի մասնակցությամբ սեղի ունեցած մահվան ելքով ավսոյթարի դեմքի հետ, համեմատականներ անցկացնել 8 սարվա ազատագրված դասադասված եւ ներկայումս ժողովրդը ընդհանուր ռեժիմի զաղութում կող դերասանի եւ մինչ օրս իր մեղքը չընդունած, ֆիրմայի փոխսնուցմի Բաբկեն Սարգսյանի միջոց: Եվ այդպես էլ համեմատության ոչ մի եզր չի գտնում:

- Դեմքից անմիջադատ հետ Եֆրեմովը զոջման խոսքեր արտաբերեք, ժողովրդականություն հայտնեք օգնություն ցուցաբերել սուժողին, իսկ 4 օր անց էլ սեսաուղեծով մերողություն էր խնդրում իր արածի համար: «Ես չգիտեմ, թե ինչպես եւ ինչ բառերով մերողություն խնդրեք Սերգեյ Չախարովի ընսանիցից, չնայած գիտեմ, որ մրանք չեն մերի: Ես անդայման կօգնեմ մրանց, եթե մրանք ընդունեն: Ես մերում չունեմ ոչ կնոջիցս, ոչ երեխաներից, ոչ էլ բոլոր մրանցից, ովքեր հավասացել են ինձ: Ընդհանրադատ աններելի է դեկին հարբելը: Երբ արդյունքում մահանում է անմեղ մարդ, լավ մարդ: Ես դավաճանեցի բոլորին: Ես չեմ հասկանում, թե ինչպես շարունակել աղբյուր», ասում էր Եֆրեմովը... Մինչդեռ Բաբկեն Սարգսյանը ոչ միայն իրեն մեղավոր չճանաչեք, այլեւ դասարանում հայտնեք, որ դիրորոշում չունի: Նույնիսկ չցավակցեք եւ մերողություն չխնդրեք մեզմից: Մենք անգամ վստահ չենք այսֆանից հետք արդյոք մրան գրկել եւ վարողական իրավունքից, թե՛ նա շարունակում է ազատեմ վարել...

Հաջորդ դասական միսը նախատեսված է առաջիկա մարտի 12-ին: Վրաերթի գոհի հարազատները ձգում են, որդեսի ճանարությունը ջրի երես ելնի, մեղավորը սսանա իր արժանի ժողովրդը, վերանա անեմաթողությունն ու կանխվեք նմանատիպ ողբերգական դեմքերը մեր կյանքում:

Կրկին ցավակցություն հայտնելով կյանքից գրկված երիտասարդի ծնողներին, հարազատներին, բարեկամներին եւ ընկերներին, խոսսանում ենք հետամուտ լինել դասական միսերի եւ համադասախան մարմինների հետագա գործողություններին:

Գործ գայլերը Շուշում

⇒1 Ինչդեռ նստեցի վերելում, «Գործ գայլեր» (Bozkurt) թուրքական աջ ազգայնամոլ կազմակերպությունը ստեղծվել է 1969թ. թուրքական բանակի գնդապետ (Կիորտում ծնված) Ալիարսլան Թուրքեչի կողմից: Այդ կազմակերպության մարտիկները բազմիցս մեղադրվել են մի Եւրոպայի ստանդարտներին, ահաբեկչական ակտերի, այդ թվում եւ Հոնոնի Պատ Հոլի հանձնաժողովի Եւրոպայի տրանսպորտի փորձի մեջ (1981թ. մայիսի 13-ին): Հոնոնի դատարանը գնդակահարող՝ Մեհմեդ Ալի Աղջան «Գործ գայլերի» ահաբեկիչ է:

Րւզգան

Դեյսեր Բահչեյի

Ալիարսլան Չեյլի

Մեր Ալիհան

«Գործ գայլերի» բնութագրական առանձնահատկությունների մեջ մտնում է բռնության աղավաղումը եւ զոհաբերության դաժանումները դրսևարում:

Կազմակերպությանն անդամագրվելիս սրվում է հետևյալ «իդեալիստիկ երդումը».

- Երկրում եմ Աստուծոյ, դուրանով, հայրենիքով եւ նրա դրոշմով: Մեր հերոսները, փորձված զինվորները կարող են համոզված լինել մեր նվիրվածությանը Թուրքիայի իդեալներին, երիտասարդությունը կարունակի ձեր ճակատամարտը կոնունիզմի, կառիստիզմի, ֆաշիզմի եւ իմպերիալիզմի բոլոր ձևերի դեմ: Մենք կդադարենք մինչև վերջին զինվորը, մինչև վերջին շունչը, մինչև արյան վերջին կաթիլը ազգայնական Թուրքիան դառնալու համար, ընդհուպ Մեծ Թուրանի ստեղծումը: Թուրքիայի իդեալներին նվիրված երիտասարդությունը երբեք չի նահանջի, մենք կլինենք անդրդեպի, անսասան:

Մենք կհաղթենք, մենք կհաղթենք, մենք կհաղթենք:

Ասված դաժանաբան թյուրքերին, Ասված փառաբանի նրանց:

Ամեն:

«Գործ գայլերը» Աբդուլլահ Չասլիի ղեկավարությամբ ահաբեկչական ակտեր էին կազմակերպում հայերի, հույների դեմ, դայթերեցիներ 1915թ. ցեղասպանությանը նվիրված հուշարձանը Փարիզի արվարձանում 1984թ. մայիսի 3-ին:

Այդ կազմակերպությունը դաժանաբան արգելված է Ֆրանսիայի սարածում: Իմիջիայլոց, ժամանակին «Գործ գայլերը» արգելված էին նաեւ Հայրենի Ալիեի կողմից:

«Գործ գայլերի» անդամ Ալիարսլան Չեյլի, 2015թ. նոյեմբերի 24-ին գնդակահարեց Սիրիայի Լաթաքիայի օդային սարածում խոցված -24Մ ռուսական ինքնաթիռից ինքնանետիչով (կասաթոլոս) դուրս մետված ռուս օդաչու Օլեգ Պեկոկին: -24Մ-ը խոցվել էր թուրքական ռազմա-օդային ուժերի F-16-ի կողմից, իսկ կասաթոլոսով դուրս մետված օ-

վելի ու ձերբակալեցին (ռուսներին մի փոքր հանգստացնելու համար), բայց ընդամենը ամօրինի զենք կրելու մեղադրանքով:

Ալիարսլանի հայրը՝ Ռամադան Չեյլի-ին հանդիսանում է թուրքական ԱՀԿ ծայրահեղ աջ կուսակցության բարձրաստիճան գործիչ: Այդ կուսակցությունը 40 մանդատ ունի (550-ից) Թուրքիայի դառնալաններում:

Այս միջադեպից հետո ռուս-թուրքական հարաբերությունները մոտավորապես 9 ամիս ճնշեցական եւ ֆաղափարական ճգնաժամի մեջ էին, սակայն 2016թ. հունիսին Երդողանը դաժանաբան ներողություն խնդրեց նոյեմբերի 24-

Հոնոնի Պատ Հոկհաննես Պողոս եւ Մեհմեդ Ալի Աղջա

Ալիարսլան Չեյլի

ի միջադեպի համար, եւ Կրեմլը «գրկաբաց» ընդունեց այդ ներողությունը: Հարաբերությունները սկսեցին սրընթաց սեմոլով վերականգնվել:

Հարաբերությունները գնալով ջերմանում էին, սակայն թուրք մնում է թուրք (ոմանք, այդ թվում եւ ռուսները, դեռ համոզված էին դրանում) եւ 2016թ. դեկտեմբերի 19-ին ժամը 19:05-ին սիրիական «Շեյխ ալ-Ֆաթի» եւ «Գործ գայլեր» կազմակերպությունները համատեղ կազմակերպեցին Թուրքիայում Ռուսաստանի Դաժանության դեստան Անդրեյ Կառլովի սպանությունը: Նրան գնդակահարեց 22 սարեկան թուրք ուսիկանը՝ Մեր Ալիհանը, երբ դեստանը ելույթ էր ունենում Անկարայի ցուցահանդեսներից մեկում (ժամանակակից արվեստի ցուցահանդեսում, ռուսական ֆոնոցու-

ցահանդեսի բացման ժամանակ), ընդ որում ահաբեկիչը չփորձեց փախչել, նա մնաց սեղում («Գործ գայլերի» կրեդոյով) եւ ոչնչացվեց թուրքական հասուկ ջոկասայինների կողմից:

Պարզվեց, որ Ալիհանը կապված էր ինչդեռ «Գործ գայլերի» (բոզկուրս), այնուհետ էլ «Թուրքիստանի իսլամական կուսակցության» հետ:

Մի փոքր մեկնաբանություն էլ, որը իհարկե մեծ գաղտնիք է, համեմայնդեցու ոչ ռուսական հետախուզության համար՝ «Գործ գայլերը» սերս կապված են եւ ակտիվ համագործակցում են Հաբան Ֆիդանի կողմից ղեկավարվող թուրքական ազգային հետախուզության (MIT)-ի հետ: Ավելին, կազմակերպության որոշ անդամներ զբաղեցնում են հետախուզության մի Եւրոպայի դաժաններ:

Կարծում եմ ընթերցողս այլ մեկնաբանությունների կարիք չունի եւ լիովին դասկարգում է, թե ովքեր են սովորելու Շուշի ֆաղափար վերհիշելու դրոշմում, ինչո՞վ են զբաղվելու դրոշմի օջաճակարները, ովքեր են լինելու 1 թիւրքիները, ի՞նչ երդում են տալու այդ աշակերտները ամեն առավոտ «ուսուցչին» բարի լույս մաղթելուց հետո, ի՞նչ դրոշմներ եւ լուսանկարներ են դասկարգարդելու դրոշմի դաժանը եւ փոքրիկ թանգարանը, ովքեր են այցելելու այդ դրոշմը եւ դասախոսություններ կարդալու:

Պարոնայք խաղաղադասներ, լավ դաժաններ այդ դրոշմը, աղաչում եմ դրա անդորրը ու անխափան դասընթացները, զուգե եւ «օջաճակարները» այլեւս չկրկնեն օդաչուների եւ դեստանների վրա: Այս «Գործ գայլերի» կողմը հաճույքով կստեղծվեն նաեւ Ռամիլ Սաֆարովին, 2004թ. փետրվարի 19-ին հայ սպա Գուրգեն Մարգարյանին Բուդապեշտում մահ ժամանակ կացնահարողին: Գործ գայլ էր նա, թե՛ ինչ որ կենդանու արգանից ծնված եւ հասուկ դասարանված սեւ սասանա, միեւնույն է՝ 2012թ. օգոստոսի 31-ին աղբրեջանահունգարական կոռուպցիոն հարաբերությունների շնորհիվ ազատվեց բանից, վերադարձավ Բաբու եւ դարձավ ազգային հերոս:

Իսկ իմ ժողովրդին մի խորհուրդ՝ համախմբվեք, արհեստավարներին ես բերեմ, փնտրեմ դաժանակիցներ եւ գործընկերներ, մանկադաստեղծից դասարաններ զինվորներ, եւ հիշե՛ք՝ լինել-չլինելու դաժանազնը դեռ առջեւում է... կամ էլ թողնե՛ք ու ազգովին հեռանա՛ք այս սարածաբանից:

«Տարկ եղած դեմքում դաժանաբան կհայտարարենք... Չինաստանին»

«Ազգ»-ը նախորդ համարում, անդրադարձնալով Թուրքիայի նախագահ Երդողանի վերջերս ունեցած ելույթին, նշել էր, որ նա աջախաղաղ է սվել թուրք ժողովրդին, թե շուրջ «լուսին են թռչելու»: Նրա ընտրազանգվածին չզիստեմ, բայց աջախաղաղ թուրքական հասարակության մեջ դարձավ ծաղրանքի առարկա: Ընդդիմադիր ժողովրդա-համարմեցական կուսակցության խոսափող «HalkTV»-ի հաղորդավարը Էլրանից հեզմանով հայտարարեց, որ թուրքական սիեզերական ընկերության բյուջեն ընդամենը 40 մլն. դոլար է կազմում, իսկ լուսնի վրա սիեզերազանց ուղարկելու համար 80 մլն. է ղե՛սֆ, նաեւ սիեզերանավ, ֆանի որ իրենք դա չունեն, ուսի ինքնուրյն գնալ չեն կարող, երդողանին մնում է թուրք սիեզերազանցին լուսին սանելու խնդրանքով դիմել է ՌԴ նախագահ Պուտինին:

Երդողանի աջախաղաղ, սակայն, լուսին գնալով չէր

սահմանափակվում, նա խոսանում էր լուսնի վրա զբոսաբեկիչների համար բարձրակարգ հյուրանոցներ կառուցել: Երեւում է Թուրքիայի նախագահը սեղյակ չէ լուսնի մթնոլորտային դայճաններին, ի սարբերություն նրա աջախաղաղ հեզմող հասարակական օջաճակների: Երդողանի իմար աջախաղաղից աղաչաբար թուրք հասարակայնությունը հազիվ էր ուժի գալիս, ահա դեկտեմբերի 24-ին մի նոր աջախաղաղ աստարեզ իջավ «Մեծ միասնություն» կուսակցության նախագահ Մուսաֆա Դեսթեզին, որը Թուրքիայի ազգային մեծ ժողով է մեղ երկրում իսխող «Արդարություն եւ բարգավաճում» կուսակցության կազմած դաժանին միանալու շնորհիվ:

Մուսաֆա Դեսթեզի

Ինչդեռ դեկտեմբերի 25-ին նշել են թուրքական թերթերը, Դեսթեզին խոսազույս դասա-

դարել է Արեւելյան Թուրքիստանում Չինաստանի վարած ֆաղափարությունն ու հայտարարել. «Տարկ եղած դեմքում դաժանաբան կհայտարարենք Չինաստանին: Մենք աշխարհում չենք վախենում ոչ մի դեստեթից»: Ակամա հարց է ծագում. ի՞նչ կադ ունի դաժանաբան աջախաղաղից հետ: Այն, որ Դեսթեզին շնորհիվ դրա Սինձյան նահանգի ուղղորդներն ուզում է ազատել չինական սիրամեծությունից:

Ահա թե, ըստ «Gazete Duvar»-ի ինչ է ասել նա. «Անցյալ շաբաթ մի խոսք թուրքիստանցի երիտասարդներ ինձ են այցելել: Այնքան սարօրինակ բաներ դասեցին, որ անհնար է վերասարդելը: Թուրքիայում կրթություն սանալու դաժանով չինական իսխանությունները բանարկում են նրանց

ծնողներին համակենսոնացման ճաբարներում: Ընդ որում, այս երիտասարդներից ոմանք Թուրքիայի ֆաղափարություն են սացել: Հաճախ ինձ հարցնում են. «Մի՞թե դաժանաբան են հայտարարելու Չինաստանին»: Որեւէ դեստեթից չենք վախենում, սակայն դեռ անելիքներ ունենք: Մենք հիմա ի՞նչ ենք եւ ասում Հայաստանին: Ասում ենք, որ ֆանի դեռ դու չես կարգավորել հարաբերություններդ Աղբրեջանի հետ եւ վերջ չես սահմանները չենք բացի ֆո առջեւ: Նույնը կարող ենք ասել նաեւ Չինաստանին, որ հանգիստ թողնի մեր ուղղորդ եղբայրներին»:

Թեւեւ ինքս դեմ չեմ, սակայն թվում է, թե Թուրքիայի համար շատ ավելի հեշտ է լուսին գնալը, ֆան Չինաստանին դաժանաբան հայտարարել, որքան էլ հիվանդագին լինի ինչդեռ Դեսթեզի, այնուհետ էլ Երդողանի երեւակայությունը:

Տավերժության հերոսամասյան՝ անմահացած հայորդիներին

Պատմական գիտությունների դոկտոր Դրոշեան, ԵՊՀ Պատմության ֆակուլտետի դեկան Էդիկ Մինասյանը նախաձեռնել է նվիրական մի գործ՝ ստեղծել Արցախյան երրորդ դաստիարակման անմահացած հերոսների մասին ռազմավաստագրական հուշահանրագիտարան՝ բազմախոսությամբ, որի գոյությունը ներկայիս եւ հաջորդ սերնդի համար նույնպես դաստիարակող նշանակություն է ունենալու:

Մեր գրույցի ընթացքում փորձել ենք հետադարձ հայացք ձգել անցյալի հերոսական էջերին, որոնց ընթացքում ներկայիս եւ հետագայում կարողանանք ծրագրել մեր աղաչանքները:

- Ես մեր ազգի առաջին ու գլխավոր գրավականը համարում եմ վսահակի թափած համախմբվելու, իր արժեքային համակարգը գնահատելու եւ դաստիարակելու ժամանակները: Դա դիտել է ամբողջ դաստիարակության եւ դարերի ընթացքում՝ սկսած Ավարայրից եւ վերջացած Արարատյան դարձմամբ:

Ջրհովտականի գեներալ հայրենիքի համար մինչև վերջ թափաբերելու եւ հայրենասեր մարտիկ հասկանիները բնութագրիչ են եղել մեր ժողովրդին՝ դաստիարակության ողջ ընթացքում՝ սկսած Վանի թագավորությունից, Արսաեսայան, Արսակունի եւ Բագրատունի թագավորություններից, վերջացած ռուսական բանակի, Առաջին եւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներում օտար երկրների բանակներում ծառայած հայերի զինվորական կոչումներով, մինչև վերջ կռվելու դաստիարակությունում ակնհայտ է: Այդ դաստիարակությունը դրսևորվեց նաև Արցախյան պատերազմում՝ առավել եւս՝ օրհասական թափանցիկ հասկանալով հայրենիքը թափանցելու միասնական գաղափարին:

Պարոն Մինասյան, Արցախյան պատերազմում կռվի դաս դուրս եկան Մայիսյան հերոսամասերը կերպարներ հերոսների սերունդները, թե՛ անունը ցույց սկսեցին, որ հայր ռազմիկ է: Եվ մենք ղեկավարում եւ բարոնական հարստեղծել մեր դասական բնօրրանում՝ Հայկական բարձրակարգ-

կում: Կարողացել ենք նրանց ոգին ու գաղափարները փոխանցել նոր սերնդին: Ի՞նչ ցույց սկսեցին անցնող սասնամյակները:

-Իսկապես, Սարգսյանի հերոսամասը դաս հանդիսացավ Արցախյան պատերազմում հաղթելու համար: Պատահական չէ, որ անկախության սկզբնական շրջանից՝ 1988-ի փետրվարից հայ ժողովուրդը նորից համախմբվեց, եւ Սարգսյանի ոգին դարձավ գերիշուք, մեր հայրենիքի մի մասը՝ Արցախի ազատագրումը դարձավ օրակարգի կարեւորագույն խնդիր: Ուստի դաստիարակական չէ, որ փոքրաթիվ ուժերով՝ Սարգսյանի ոգու առնականությամբ հայ ժողովուրդը կարողացավ ազատագրել Պատմական սարածները ու ստեղծել Արցախի անկախ հանրապետությունը՝ 1991 թվականի սեպտեմբերին: Եվ այս ընթացքում մեր ժողովրդի վճռական գործողությունների արդյունքում հնարավոր եղավ թափանցել ազատագրված 7 շրջանները, ամրացնել դրանք: Սակայն, թուրք-ադրբեջանական ոտնոյտ կարողացավ օտարերկրյա ուժերի՝ Պակիսանի, Իսրայելի եւ վարձկան ահաբեկիչների միջոցով, արգելված զինվորական օգնություններով բռնազավթել ազատագրված սարածները եւ առանց կռվի սիրանալ նաեւ Զարվաճառի, Զաւթաթաղի շրջաններին, Շուշիի ու Ստեփանակերտի մի մասին, Հաղարթին: Չնայած մեր ժողովրդի հերոսական դիմադրությանը՝ զանազան դաստիարակող, այդուհանդերձ, կորցրեցինք ազատագրված սարածները:

Ի՞նչ գործոններ մեզ խոչընդոտեցին, որ անցնող սասնամյակների ընթացքում չկարողացանք հասնել Արցախի անկախության միջազգային ճանաչմանը: Այս հարցին ի դաստիարակող Դրոշեանը Էդիկ Մինասյանը ասում է.

-Նախկինում խնդիրը բազմիցս է բնաւարկվել: Սակայն ղեկավարության մտահոգությունն է եղել, որ դա առիթ կհանդիսանա Ադրբեջանի կողմից նոր պատերազմի սանձազերծմանը: Մի քանի դաստիարակող անձինք նույնիսկ նշում էին, որ պատերազմի դեմքում միջազգային հանրության շրջանում առաջ կգա Արցախի անկախության ճանաչման հարցը: Բայց այդպես չեղավ ոչ միայն 2016-ի Ադրբեջանի փառջայի, եւ ոչ էլ Արցախյան երրորդ պատերազմի ժամանակ: Սակայն, մեր կարծիքով, պատերազմի ընթացքում Արցախի անկախության ճանաչումը կօգնե գոնե այսօրվա Արցախի կարգավիճակի հսկակեցմանը միջազգային աստիարակում: ԱՄՆ-ում, Ավստրալիայում մի քանի անհանգստացողներ են Արցախի անկախությունը:

Ֆրանսիայի խորհրդարանն ընդունեց Արցախի անկախության ճանաչման անհրաժեշտության մասին բանաձեռ: Սրանք փաստ են, որոնք մենք հետագայում կարող ենք օգտագործել միջազգային հարթակներում:

Պարոն Մինասյան, պատերազմի 44 օրերի ընթացքում հայ զինվորը մարտնչեց թուրք-ադրբեջանական սանդղակի, նրա դասակարգի ուժերի ու միջազգային ահաբեկիչների դեմ: Զոհվեցին հազարավոր Արցախի մեծ մասը, վսահակներ է Հայաստանը: Ի՞նչ գաղափարով ղեկավարվեց մեր ազգի առաջին մեր ազգն ախտահարից հետո, որ կարողանանք մեր հերոսներին հաշվեհարկը վերականգնել մեր հողերը աշխարհը, վերականգնել մեր հայրենիքը:

- Պատերազմն ուժգին հարված էր մեր ազգին: Մեր զինվորներից շատերն այն սարիքում էին, որ դեռ չէին հասցրել ընթացիկ կազմել ու սերունդ ունենալ: Սա մեծագույն վնաս էր մեր գեներացիային: Երկրորդ կարեւոր հանգամանքը հաղթող ազգի հոգեբանությունից անցանք դաստիարակող հոգեբանության, մեր հոգեբանությունը ունենալ արվեց: Զավաստանը դժվար է լինելու ահռելի կորուստներից հետո վերականգնվելու գործընթացը: Հարվածի սակ է ոչ միայն Արցախի, այլեւ Հայաստանի անվսահակությունը: Նույն Ադրբեջանն այսօր հոխորտում է, նոր սարածներ է թափանցում Սյունիքից, Վայքից եւ այլն: Իսկ դաստիարակող իշխանությունները, երկրի ռազմաբախտական ղեկավարությունն ընդդիմանալու փոխարեն հաճախ սեղիք էր սալիս ադրբեջանական հոխորտանքներին: Այս բարդ, ծանր իրավիճակում միակ հույսը նորից հայրենիքի վերականգնումն ու ամրապնդումն է՝ մեր անվսահակության միակ երաժշտական հզորության աղաչանքով, սնտեսական վերելք, որը գրեթե անհնարին է դաստիարակող ղեկավարության առկայության դեմքում:

Դժվար է լինելու մեր ուղին: Մարտահրավերները շատ են: Բայց Դրոշեանը հավսում է հայ ոգու հաղթանակին եւ

աղաչանքները: Հավսում է, որովհետեւ դա դաստիարակում է ցույց սալիս: Հիմա էլ ենք դաստիարակող վերականգնել մեր դաստիարակությունը: Պե՛տք է մեր ճանադարհն անցնենք՝ ամեն օր մեր հերոսներին հաշվեհարկը լինելով:

- Արցախյան երրորդ պատերազմից հետո այսօր դուք բարձրացրել եք մեր հերոսներին անմահացնելու գաղափարը, որը կյանքի կոչելու համար մեծ ջանքեր են դաստիարակող: Կխոսե՞ք այս մասին:

-Այսօր խիստ անհրաժեշտություն ունենք համադարձակ հանրագիտարան ստեղծելու, որը հնարավորություն կստանանք մեր հիճոդության մեջ վառ թափելու Արցախյան երրորդ պատերազմում զոհվածների անուններն ու գործը, նրանց սխրանքները: Մեր կարծիքով հայրենիք բանակը կռվել է անմահացող, նվիրվածությամբ, հասկապես մեր երիտասարդության ծաղիկը հանդիսացող զինվորականները: Իհարկե, առանձին դեմքեր եղել են, որ չենք կարողացել լավ կազմակերպել: Բայց դրան չեն կարող որեւէ սկզբնական հայ զինվորի անձնագրի թափարի եւ կռվի հերոսադաստիարակողի վրա: Հանրագիտարանի առաջին մասը նվիրելու ենք պատերազմում զոհված ԵՊՀ-ի, մայրաքաղաքի մյուս բուհերի ուսանողներին, իսկ հաջորդ հաստիարակող՝ համադաստիարակող մարտերին ու Արցախին: Նախատեսվում է 12-13 հասոր: Առեւտրի աշխատանքի թափանցող գործ է լինելու: Բայց ղեկավար է կյանքի կոչվի՝ սերունդների հիճոդության մեջ մեր հերոսադաստիարակող կենդանի թափելու համար:

-Իսկ ի՞նչ արժեքների վրա ղեկավարվեց մեր սերնդի դաստիարակությունը՝ արդեն Արցախյան երրորդ պատերազմից հետո, որ հայ մարդը չկորցնի արժեքները, հավասարի եւ թափարեւելու ունակությունը:

-Ամենակարեւոր սկզբունքը՝ հայրենիքի անվսահակության աղաչանքով: Երկրորդ. ազգային արժեքային համակարգին հավասարությունը եւ դրա փառջությունը, սեփական ազգային գաղափարախոսությամբ առաջնորդվելը, սեփական լեզվին, մշակույթին, Հայրենիքի դաստիարակող ու գրականությանն առաջնությունը, ազգային մշակույթի եւ դաստիարակող ժառանգության թափանցումն ու զարգացման փայլերի իրականացումը եւ ազգային արժեքների, Հայրենիքի Առաքելական սուրբ եկեղեցու նկատմամբ սիրո եւ համերաժշտության դրսևորումը:

ՀԱՄԱՐ ԳՈՐԾՆԵՐ

«Ողբի՛ հայրենիք, որբի՛ հայրենիք...»

-Ան, բալեն, ցավի սանեմ, թաղան Ասված թաղանի մոտ է զնայել

-Ինչի՞ է զնայել Ասված թաղանի մոտ, արի սափսիով գնամ, իրեն տուն բերեմ...

Լսելով փոքրիկ Անիկն՝ արյունը սառեց երակներումս: Կարծես այսօրից հետո թվում էր սառել են էնդոցներս, բայց լսելով փոքրիկին հակացա, որ ուզում են վեճից ճշտել, հիճոդությանս արիւրը դասարկել ու մի օրով գոնե ամեն ինչ մոռանալ:

Մեր երկրի ամեն անկյունից ցավի հոս է գալիս, սակայն կարողությունը չի աղոթում այն վիճակ, որ զոհվածների հարազատներն են աղոթում, փոխարենը «հայրենիք փրկողները» շարունակում են հայիդել ու անիծել իրար, անհնազանդության ցույցերից անմասն չմնալով:

«Նիկոլից բացի մարդ չկա էստեղ, Նիկոլն եկավ՝ մի փչ խելի բերեց: Հնեքը թալանեցին երկիրն ու բանակը», «Զոչարյանի ժամանակով ավելի լավ էինք աղոթում, Նիկոլը եկավ ծախեց մեր երկիրը ու կերավ»: Իշխանություն-ընդդիմություն փառջային պատերազմ է հաստիարակող՝ ֆեյսբուքից սեղափոխվելով փողոց: Նիկոլականները հակաճիկոլականներին են թե՛ անմահացնող, հակաճիկոլականները՝ ճիկոլականներին:

«Հնեքից ոչ ոք չթիտի իշխանության գա, Նիկոլի ցավը սանեմ, եթե Նիկոլը չկանգնացներ, հիմա չգիտես ինչ կլինեք: Թող չմեղադրեն Նիկոլին, իրանց եփած բորեւ եր, ֆցին էլ խեղճ մարդու ջեբը, մենք կանգնած ենք Նիկոլի կողմը», «Իսկ դու ի՞նչ գիտես, այ ճիկոլազգավ, զոմբիի նման փակ աչքերով աղոթում ես»: Տղամարդիկ բացում են հայիդյանների սոթրակները ու կանգնում ճիկոլական-հակաճիկոլական փառջոցն ավելի է թե՛ ծանուցում:

Չուզախեք իրականությունում ֆեյսբուքի, ֆեյքերի համախոսարանը ֆորմալիզացված մարդիկ են: Մաղձն ու թե՛ անմահացնող ստեղծում՝ անեծքներ սովորելու վարդիտության դասեր են անցնում, լոկ մի like մուրալու համար:

Մեր միակ լուսավոր իրականությունը լռել ու սեղ է գցել Եռաբլուրում: Հայրենիքն ու ղեկությունն ամեն ինչից վեր դասող մարդիկ գրվել են Եռաբլուրը: Սո՛ւս է, երբ ասում են, թե Եռաբլուրում զոհվածներ կան. էնեք մի մեծ, մի մեծ ընթանի կա, մի ընթանի, որ շնչում է...

Ողբի՛ հայրենիք, որբի՛ հայրենիք... Թունանյանի խոսքերն են դրսևորում՝ արիս մեջ, որը հիմա ճախ է սկել: Մեր սրտերի վերքը, հե՛տքը, վիճը երբեք այսչափ մեծ չի

եղել: Մենք երբեք իմենք մեզանից այսօր բաժան ու իմենք մեզ հետ այսօր անհաճ չենք եղել:

ՀԱՄԱՐ ԳՈՐԾՆԵՐ

ՀԱՄԱՐ ԳՈՐԾՆԵՐ

կումն էր Արցախի վրա: Անգլիական գաղտնի ծառայությունները Թուրքիայի զինուժի հետ մտերմ կապերի միջոցով հարձակվել էին արցախի ծրագրի, հարձակվող բանակի հրամանատարներն իրականում թուրք սղաններ էին: Ադրբեջանին օժանդակում էր նաև Պակիստանը: Իսրայելը օգնում էր անօդաչուներով եւ սեղեկավարությամբ, իսկ վարձկան ջիհադիստներին բերել էին ռազմադաս ուղիքները թմրամոթի միջոցով, ինչպես նաև կոստրեյլու համար «անհավաստեղի»: Ըստ ծրագրի՝ մի ֆունի օրում միջին ջախջախվել հայկական դասերը, Արցախի բնակչությունը միջին ֆուլեր Չայասան, արդյունքում միջին վարկաբեկվել Ռուսաստանը եւ դուրս մղվել Չայասանից, Թուրքիայի զինուժը միջին հաստատվել Կովկասում, որից հետո սկսվելու էր ջիհադիստների ներթափանցումը Իրան եւ Ռուսաստան: Իրանի դեմ միջին գործեր նաև Ադրբեջանում ամրացած իսրայելական սեղեկավարական եւ մասնագիտական ցանցը:

Խաղափարսն է

Պատերազմի առաջին օրերում ՆԱՏՕ-ական Արեւմուտքում «մտահոգություն» հայտնվել էր չեզոք ձեռնարկով սղատում էին հայկական խոչընդոտի փոփոխություն, իսկ Արեւելքում՝ լիբանոնցիների թիրախ երկրներում զգուշացրաւ սղատում էին հայոց դիմադրության հաջողությունը, որից հետո դարձյալ մի ֆունի սարով դասերը լիբանոնցիները եւ հեռանա Եւրոպայի փոփոխումը իրենց գլխից: Չայ զինվորների դիմադրությունը սեւեց երկար, փաստերն խառնելով բոլորի հաշվարկները: Պատերազմի մեկնարկից մի ֆունի Եւրոպայի անց Ֆրանսիան եւ Ամերիկան, այժմ իրոք մտահոգված, որ Ռուսաստանը կարող է Կովկասում միակ թելադրող դառնալ, ուստից հանդես եկան հրադարարի միջոցով դերում, բայց արդեն իրադրության մտորողը Ռուսաստանն էր, որ կարողացավ հրադարար դարձնել եւ իմն էլ հաստատվել Արցախում:

Ինչպես, անհավասար կռվում հայկական կողմը դարձվեց, սակայն Ադրբեջանն էլ լիովին չհաղթեց: Ադրբեջանը սասնյակ սարներ դասերը եւ ֆարգում «Ղարաբաղի բիզնեսը» (Ղարաբաղը մերն է) մեծաբանով, բայց այժմ բուն բիզնեսի զգալի մասում դեռես գոյություն ունի հայկական իշխանությունը, ռուսական բանակի ներկայությունը: Չեն հաջողել նաև Ադրբեջանի ՆԱՏՕ-ական հովանավորները, որոնց հիմնական նպատակներից էր ռուսներին Չայասանից դուրս մղելը, բայց սիս Ռուսաստանը հաստատվել է նաև Արցախում, եւ դեռ կարելի է հավելյալ հեռակ հիմնի Չայասանում: Այդ առումով հաղթանակել է Ռուսաստանը, որ հասել է իր նպատակին: Նրա երկմտությունը (դիլեմա) ՆԱՏՕ-ական Թուրքիայի եւ ջիհադիստների սեղակայումն է Ադրբեջանում: Չաղթական է նաև Իսրայելը, որ հաստատվել է Իրանի հյուսիսային սահմանին մոտ: Մեծ չափերով հաջողել է Թուրքիան, որի բուն նպատակը եղել է ոչ թե Ղարաբաղը, այլ Մեդիթերանի միջանցք բացելը (դեռես 1992 թվականին, Արցախյան առաջին պատերազմի ժամանակ, Թուրքիայի արգելափակումը Չիմենթ Չեթինը առաջարկում էր Ղարաբաղը հանձնել հայերին եւ փոխարենը Մեդիթերանի Ադրբեջանին): Առայժմ հստակ չէ՝ Մեդիթերանի կլիմայի միջանցք, թե՞ սարանցիկ ճանապարհ, կամ այլ բան: Թուրքիայի համար, իհարկե, անցանկալի արդյունք է Ռուսաստանի ամրանալը Արցախում եւ Սյունիքում: Ինչ վերաբերում է անհավաստեղին մորթելու եկած ջիհադիստներին, կարելի է ասել, որ նրանք հասել են իրենց ուզածին՝ այս աշխարհում ստանալ դրա եւ այն աշխարհում արժանանալ Աստուծո ջեններին:

Թուրքիայի հաջորդ ֆայլը

Արցախյան վերջին դասերը դեռ չի ավարտվել, որովհետեւ դա չէր սկսվել միայն Արցախի համար, այլ ուներ հեռուն զնացող նպատակներ: Պատերազմը ծրագրավորողների գերկարեւոր նպատակը Թուրքիայի եւ ջիհադիստների հաստատվելն էր Կովկասում, Իրանի եւ Ռուսաստանի սահմանին մոտ՝ հեռագայում այդ երկրներում խլիսումներին մասնակցելու համար: Դա իրագործվել է միայն մասամբ. Թուրքիան եւ ջիհադիստները Ադրբեջանում են, բայց այնտեղ են նաև ռուսները, այնպես որ նեոսամադիստ կողմից որեւէ ֆայլ Ռուսաստանի դեմ բացառվում է: Մնում է Իրանը: Արդեն **Երդոհանը** Բաքվում հրադարարակ բացահայտեց իր արտոժակը Ասրիականի նկատմամբ: Առայժմ Իրանը ամեն կերպ խուսափում է դասերազմից: Չամենայն դեպս դանթուրիսները մտահոգ են, որ Իրանի դեմ իրենց որեւէ գործողության ժամանակ Չայասանը կարող է օժան-

դակել Իրանին, օրինակ՝ Իրան-Չայասան փոխադարձ մասակարարումներով: Թուրքիան եւ իր արեւմտյան դաւանակիցները հասկանում են, որ հայերին հնազանդեցնելու համար ռուսներին կոտել է հեռացնել Չայասանից եւ դա կարելի է ամել միայն հայերի միջոցով: Ուրեմն Թուրքիայի հաջորդ ֆայլը Չայասանի նկատմամբ կլինի բարիդրացիության սիգնալներ հղելը, որը հեռագայում կսանի Չայասանի հնազանդեցման, սրկացման եւ ոչնչացման: Սա Թուրքիայի ավանդական ֆաղափարներն է. 1920 թվին, **Կարաբեքիր** փաշան հարձակվեց Չայասանի վրա նպատակ ունենալով «զմել Չայասանը աշխարհագրական ֆարեզից» եւ հասնել Բաքու: Սակայն Մոսկվան, որ չէր ցանկանա Կովկասը թողնել իր «գործընկեր» Թուրքիային, ավելի ճարտիկ Եւրոպայից եւ կարգադրեց Չայասանի վերջին հողակտրի վրա հիմնել իր Չայասանը՝ Սովետականը: Ահա այստեղ էլ Կարաբեքիրը մեղմացավ եւ, ըստ անգլիացի դասաբան **Քրիստֆեր Ուոլերի**, իմն էլ որոշեց ստեղծել իր Չայասանը, եւ վերջին դա հիմն հայերին ստորագրել սվեց Ալեքսանդրապոլի սրկացուցիչ «հաշտության» դայանագիրը, ավելի ճիշտ՝ Ավասագիրը:

Ներկայումս Արեւմուտքը եւ Թուրքիան կսկսեն հայերին սիրաւիել առաւ խոսումներով, հայերի ականջին կփսփսան ռուսներից ազատված ժողովրդավար Չայասանի առավելությունների մասին, Չայասանը կողողեն սղառողական հասարակության ճաւակը բավարարող արադարաններով, մինչեւ հայերը սեննեն հարեան Թուրքիայի հետ առեսուր ամելու «օգուսները» եւ ավելորդ համարեն ռուսական ներկայությունը իրենց անկախ եւ ազատ երկում: Այնուհետեւ Վրաստանի օրինակով կսկսվի Չայասանի՝ թրական կադիսալով գրավման գործընթացը, որից հետո ադրբեջանցիները բնակչություն կհաստատեն Չանգեզուրում, «Երվանում» եւ «Գոյալում» (Սեւան), իսկ նոր թափ կառնի հայերի արազաղը, այնպես որ դարակեսին Չայասան կոչվող երկիրը արդեն կդառնա հայ եւ թուրք խառը բնակչությամբ երկիր, ինչպես որ Վրաստանում նաանկալի թիվ եւ կոչոն կունենան որո-Թուրքիա մուսուլմանները: Այդ ընթացքում թուրքադրբեջանական սանդեղը իր ազդեցությունը կսարաժի Իրանում: **Ալիեւը** դեռես ամիսներ առաջ ասել էր՝ շուտով Չայասանը կհայսնվի թրական սարաժներով Եւրոպայից (Ալիեւը նկատի ունի, որ շուտով ավարտված կլինի Վրաստանի հարավի թրացումը եւ Ասրիականում թրական իշխանության հաստատումը):

Ինչպես սենում ենք, երեք միլիոն հայեր գնալով Եւրոպայից են հարյուր միլիոնից ավելի թուրք բնակչությամբ սարաժներով եւ զիսեն մաւ, որ դանթուրիզը, ՆԱՏՕ-ական Թուրքիայի գլխավորությամբ, դասերազմով թե բարեկամաբար, նպատակադրել է ոչնչացնել հայկական խոչընդոտը: Չայասանն իր ներկա նետուսներով եւ անկազմակերպ վիճակով անկարող է դիմանալ դանթուրիական-նեոսամական ոսնձգություններին եւ գոյատեւելու համար կարիք ունի հզոր դաւակիցների: Այժմ երեք ուժ դերակատար են հարավային Կովկասում՝ 1.- դանթուրիական սանդեղը, որի գերագույն նպատակը Չայասանը ոչնչացնելն է: 2.- Ռուսաստանը, որ ուզում է Չայասանը գոյություն ունենա, բայց այդ Չայասանը անվերադարձորեն իր հետ լինի: 3.- Արեւմուտքը, որի հիմնական նպատակը ռուսներին Կովկասից դուրս մղելն է, իսկ Չայասանի լինելը կամ չլինելը իր խնդիրը չէ:

Չայասանը աղաւիղ մնալու համար վերոնշյալ երեք ուժերից մեկին միջին ընտրի որպես դաւանակից: Դանթուրիական սանդեղի հետ համակերպելը կսանի դեմի Չայասանի կործանում:

Ասողներ կլինեն, որ կարող ենք մի կերպ թուրքերի հետ յուրազնալ մինչեւ Թուրքիայի ազգագրության փոփոխությունը հանգեցնի այդ երկրի մասնատմանը, որով իմնին օրակարգից դուրս կգա իր նեոսամադիզմն էլ, դանթուրիզմն էլ, եւ հետո Չայասանը վերջապետեալ ազատ Եւրոպայից: Իրոք Թուրքիայի ազգագրական դասերի վերահաս փոփոխումը իր հետ Եւրոպայից է փոխել, բայց չդիտար մոռանալ նաեւ, որ հոգեվարի մեջ գնվող դեռությունները իրենց ուժը ցուցադրում են Եւրոպայից թուրքերը իրենց ֆայլայված բանակը ոգեմոնդելու համար հարձակվեցին ամենաթուրք հարեանի՝ Չայասանի վրա: Աղաւալում էլ նեոսամադիզմի համար մասշտիվ թիրախը լինելու է թուրք Չայասանը: Մեկ դար առաջ, հայ դեկավարների հեղեղով, զիզգազային կողմնորոշումների եւ իրականում ու երեւակայականը իրարից չսարբերելու դայաններում, կործանվող Օսմանյան կայսրությունը փուլ եկավ հայերի գլխին. հիմա միջին զգոն լինել, որ կործանվող նեոսամադյան կայսրությունը փուլ չգա դարձյալ հայերի գլխին:

Կարելի է Արեւմուտքի հետ դաւանակցելու հոյսեր կադել: Արեւմուտքին աղաւիղները արդյունքը հայերը ճաւակել են «Չայկական հարցի» արժաժան ժամանակաւաւաւում, երբ սեղի ունեցան հայկական կոստրաժները եւ Չայասանի մեծ մասի կորուսը: Իհարկե, 1920 թվին, երբ Կովկասում առաջ էին Եւրոպայից բոլեւիկները, Չայասանի արեւմտյան «դաւանակիցները» սուլթանական Թուրքիայի մահամեծ կառավարության հետ ստորագրեցին Սեւրի դաւանագիրը, հողեր խոսանալով Չայասանին, որպետսզի այդ զգայում դա հիմն հայերը չընկնեն բոլեւիկների զիրկը, այնինչ նույն Արեւմուտքը այդ ժամանակ արդեն սիլի-բիլի եւ ամում Թուրքիայի իրական ուժ Մուսաֆա Քեմալի հետ: Եվ երբ Սեւրից մի ամիս անց ֆեմալական բանակը հարձակվեց Չայասանի վրա, «դաւանակիցները» հայերին խորհուրդ սվին լեզու գնել թուրքերի հետ, որովհետեւ նրանց համար ձեռնու էր, որ Կովկասում սիրադեղները թուրքերը, ֆան ռուսները: Իսկ մեր մեջ, ինչպես Իսահակյանն է նկատել, «անբուժելի ռոմանիզմ» կար Արեւմուտքի հանդեմ: Այսօր էլ Արեւմուտքը միայն կարող է հայերին խոսումները Եւրոպայից, բայց երբ Չայասանի գոյությունը վսանգվի, գործնական ֆայլ չի վերցնի: Սասակաւիլի Վրաստանը վկա:

Դաւանակցելու մյուս այլընտրանքը Ռուսաստանն է, որի հետ Չայասանի Եւրոպայից մասամբ հանընկնում են: Ռուսաստանն էլ դանթուրիզմի եւ նեոսամադի-

մի թիրախներից է: Արդեն Թուրքիայում հրասարակաւ՝ նեոսամադիզմի աղաւա մկաժումների ֆարգչական ֆարեզում Սեւ եւ Կասպից ծովերի ռուսական ափերը ամբողջովին դասերակած են Թուրքիայի հսկողության ծիրում: Եւրոպայից է: Այո, բայց գոնե հայերը զիսեն, որ դանթուրիսները իրենց երազաների իրականացման համար ընդունակ են ցեղատղանություն գործելու: Այս դայաններում Ռուսաստանի համար Չայասանը եւ Արցախը հուսալի հեռակեցեր են: Ավելին. մոտ աղաւալում ԵԱՏՄ-ի հետ համագործակցությունը ընդլայնելու Իրանի որոշումը առավել սրամաբանական է դարձնում Չայասանի ամուր դաւանակցային կադը Ռուսաստանի հետ: Իհարկե, Ռուսաստանի դաւանակիցը դառնալով Չայասանը Եւրոպայից դանթուրիսները միջին համակերպի նրա հետ: Չակառակորդները դա անկախության կորուստ են համարում, բայց ներկա դայաններում, երբ Ռուսաստանից բացի ոչ մի ուժ դասուս չէ կանգնել Չայասանի կողմին, դա միակ ընտրությունն է, թեկուզ այն համարվի չարաց փոքրագույն: Չամենայն դեպս դարգ է, որ Չայասանը Ռուսաստանից լրիվ անկախանալով, միջին կադի եւ հնազանդի Թուրքիային: Դարձյալ Վրաստանի օրինակը կա:

Այսօր Չայասանի առաջնահերթ խնդիրը իր գոյատեւման աղաւիղումն է: Դա համար, բացի ներում ամուր լինելուց, Չայասանը կարիք ունի ամուր դաւանակցային կադի: Այս ճակատագրական դա հիմն ճիշտ կողմնորոշվելու մեր ուղեցույցը հետց հայոց դասնությունն է, իհարկե իրական դասնությունը եւ ոչ թե կեղծ դասնագրությունը, որից միջին կրկնականադես հրաժարվել: Միջին եւ ամեն սեղ կեղծ դասնագրությամբ սնված որեւէ ժողովուրդ, կսրվելով իրականությունից եւ աղաւիղ ֆանսագիաների մեջ, սարվել է անկումից անկում, այնինչ ճճմարիտ դասնագրությունը դասիարակում է իրաւես եւ հայրենասեր սերունդ: Մեզ մոտ էլ կեղծ դասնագրությունը մեծադես առաջացրել է ազգային սնադարություն եւ հոխորսանք, որը հասցրել է հուսախաբույթան եւ ազգային սնադանդության: Որպետսզի ցայսում օրինակ հիշենք Փարիզ մսած այն հայ «ազգային գործիչներին», որ աշխարհի զիցաիչ սերերից «ծովից ծով Չայասան» էին դա հանջում, իսկ վերջը Լոզանում նրանցից ինչ-որ home էին մուրում հայրենասեր հայերի մնացուցից համար, եւ իհարկե ոչնչին էլ չստացան: Չարեւոցը մեր այդ գործիչներից անվանել է՝ «սերմանողներ ֆանու եւ մուրացկանության»: Չամենաւել մերոյա ոչնիթիզականների հետ: Ինչպես միջին, այսօր էլ մեր անդաւաժան առաջնորդները կարող են լինել հողեւոր Չայասանի ներկայացուցիչները՝ Չարենցը, Թումանյանը, Տերյանը, Իսահակյանը: Նրանք իսկական ազգային (ոչ թե ազգայնական) կերպարներ են, որ աղաւիցին հայոց դասնության ամենաճակատագրական ժամանակաւաւում, խորադես ճանաչեցին «դառն ու անուշ» հայրենիքը, հայ ժողովրդի փրկությունը սեսան հողմացրիվ բեկորները հավաքական ուժ դարձնելու մեջ: Նրանք դասեր ֆաղելով հայոց դասնությունից, ճիշտ կողմնորոշվեցին եւ գալիք սերունդների համար նեցցին աղաւա ճանադարի, որովհետեւ նրանք ոչ թե օրերի համար են գրել, այլ գալիք հեռակա սարիների համար, «եւ գուցե անգամ դարերի նորել»:

Վերադառնամք վերնագրին եւ եզրափակենք: Թուրք-հայկական հակամարտությունը դեռ չի ավարտվել. մեզ դեռ սղատում են մարտաիւրակները, փորձամեր եւ գոյաղաւալ: Թուրքիան որպետսզի իր գոյատեւման վերջին համար իրեն դարաւոր է զգում ծավալվել, իսկ Չայասանը իր գոյատեւման համար դարաւոր է դասեր ֆաղել հայոց դասնությունից:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոճեառ

Սացվել է այնպես, որ վերջին 2-3 տարում ամեն ինչում եւ ամենուր գերիշխում է սենսացիաներով հագեցած հեղափոխական մթնոլորտը: Հասարակ ընթացիկում, ընկերական ու հարեանական միջավայրից սկսած մինչև մեծահասակ անձնաբարձր կառույցներում առաջնային եւ ուղղորդող են դարձել սենսացիաները, որոնց կուսակույմն էլ ի վերջո հանգեցնում է մի նոր հեղափոխության: Սակայն հեղափոխության վերաբերյալ տեսություններ մասնագետները՝ հեղափոխությունը չեն անի: Հետեաբար հարկավոր է մեծ-սեղ բերել մի լուրջ հայեցակարգ, մի նոր, թարմ լոզունգ-կոչ, եւ բոլորը ձեր կողմին կլինեն: Բայց այս անգամ ցանկանում են սենսացիաներին մի փոքր հանգամանակից անդադարանալ:

Շարաթվա կարեւոր հանգրվաններից մեկը Փաշինյանի ֆաղափական հակադրոհներն էին ընդդեմ Սերժ Սարգսյանի: Դրանցում «Իսկանդերի» թեմային անդադարանալով վարչապետն ուզեց ցույց տալ, որ նախկին վարչակարգի գնած զենքերը խոսան են եղել: Սակայն դա բուժանալու է ֆեյկս ունեցավ եւ հանգեցրեց մի նոր ֆաղափական արձագանքի հենց իր դեմ: Ճիշտն այստեղ այն էր, որ այդ զենքի տար-կուճներով լիցավորումը 10 տոկոսով ավելի ֆիչ է եղել, որը չի նշանակում, թե այն խոսան է եղել: Միանգամայն սղա-սելի էր սակայն, որ այդ հայտարարությունը նմանում է մեր դաճակցի հեռ հարաբերությունների վասթարացմանը: Իհարկե, հեռ հայտարարվեց, որ վարչա-պետին սխալ են զեկուցել այդ մասին, սակայն դարձ էր նաեւ, որ դա ֆաղափական հարաբերություններ վասթարացնող հարցն էլ չէ: Ռուսաստանը մեզ ընտրել է իրեն դաճակից նախ եւ առաջ իր ֆաղափական շահերից ելնելով եւ ՀՀ-ն չի լինի, ֆանի դեռ հզոր է: Մեր ֆաղափական միան-տություն մասին է վկայում նաեւ այն, որ Փաշինյանը մի «Իսկանդերի» մասին հայտարարությամբ ոճանց համար կարող է Պուտինի «դաբրոն» աղախովել իշխա-նության գալու համար:

Փաստ է, որ Արցախյան դաճերազմն ավարսվել է, սակայն ներքին հակասու-թյունների ավարսը չի երեւում եւ սենսացիաների տակաս չկա: ՊՆ Գլխավոր շարքը հայտարարությամբ դաճանցեց վարչապետի հրաճարականը: Ոճանք դա որակեցին ռազմական հեղաճրջման սկիզբ, իսկ Փաշինյանը՝ ռազմական հեղաճրջման փորձ՝ թելադրված Սերժ Սարգսյանի կողմից եւ ստորագրեց ԳԸ ղեկ Օնիկ Գասթարյանի ազասման հրամանը: ՀՀ նախագահը չհասասեց հրամանը: Տարրինակն այն է, որ ԳԸ-ն երկրորդ հայտարարությամբ հասասեց նորից, որ ոչ մի ուճի կողմից չի ուղղորդվում եւ գործել է իր իսկ կամոք: Սովորաբար երբ խոսքը վերաբերում է ռազմական հեղաճրջմանը, հայտարարությունը ղեկ է հեռելի հեղափոխությանը եւ ռազմական դիկսաստուրայի ստեղծմանը միջված ռազմական գործողությունը: Բայց դա տեղի չունեցավ:

Առերեւոյթ թվում է, թե ԳԸ-ն ֆաղափական հայտարարություն արեց, որը հակասում է բանակի՝ ֆաղափականությանը չխառնվելու իրավական ակտերին: Կարելի է կարծել, որ հայտարարություն կասարողները իրոք ձգտել են հեղաճրջման, բայց չեն գնացել դրան արտաքին ճնշման (ենթադրվում է՝ ռուսական) դաճառով, ֆանի որ Մոսկվային ձեռնու չէ այստեղ իշխանափոխությունը: Բացառված չէ նաեւ, որ նրանց կանգնեցրել է Թուրքիայի հանդեղ վախը, որի արգործնախարարի հայտարարությունը բավական խոսում էր: Իրավիճակի սթափ վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դա հեռանմաները կարող են ողբերգական լինել: Սակայն տեսանելի դարձավ նաեւ, որ ԳԸ հայտարարությունը նմանեց, որդեգրի վարչախումբը լուրջ հաճվելու ենթակի իր ուճերը եւ արտա-հերթ ընտրությունների մասին կարեւոր հայտարարություններ անի: Եվ եթե այս

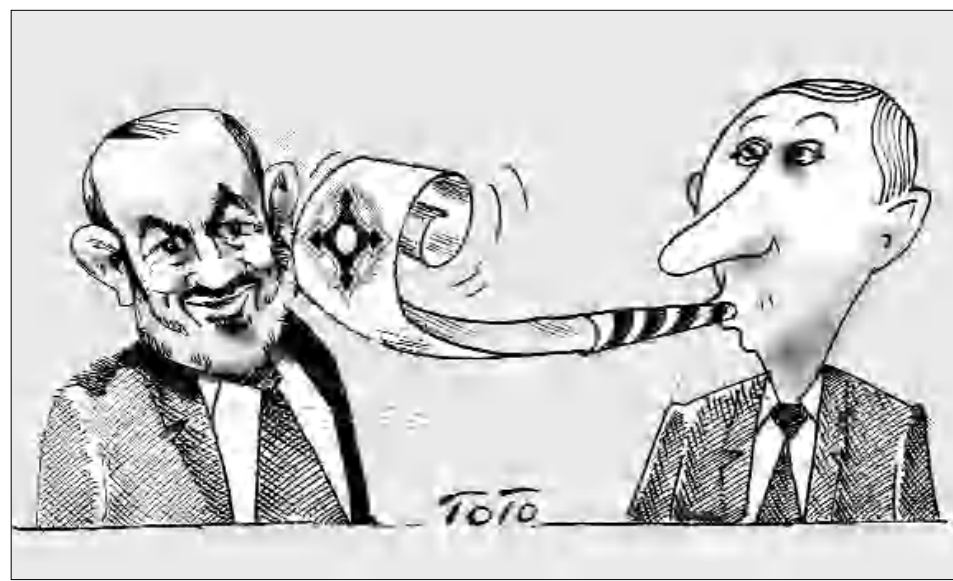
անգամ ընդդիմադիրները չհամաճայնեն, ավելի կնդաստեն Փաշինյանի վարկա-միջի բարճարցմանը: Այնդեռ որ իսկա-միջ կլինի լիցթափվել, համախմբել բոլոր ուճերը եւ կազմակերպված ու միասնաբար մասնակցել նոր ընտրու-թյունների: Քանի որ առանց արյան իշխանության հասնելու այլ ճանադարի չի երեւում:

Ակնհայտ է, որ Փաշինյանը արտաքին ֆաղափականության, դիվանագիտության, տեստության, իրավագիտության, անվ-տանգության, ռազմական ոլորտներին տարադեռում է զուտ լրագրողական մակար-դակով: Բայց երբ ամբողջ դեռության ճակատագիրը այդդիմի մարդու ձեռքում է, գիտելիների նման մակարդակը խիտ անբավարար է: Ողբերգությունն այն է, որ անգամ դաճերազմը տանով տալուց հեռ էլ Փաշինյանն այնքան է տարված իր ան-ձով եւ իր աթոռով, որ չի դաճերազմում, թե ինչ է տեղի ունեցել եւ «թավիչին վերջ

սանճիմեթ չի առաջացել, չի օգտագոր-ծել ժամանակակից տեխնիկա, դարսվել է, տալով հինգ հազար զոհ ու տաս հազար վիրավոր, իսկ գեներալիտեթը լուռ էր: Սո-լեմբերի 9-ին էլ բանակը ծոթում չհա-նեց, չդաճանցեց վարչապետի հրաճար-ականը: Բայց երեւոյելու ամիս հեռ, երբ խոսք հնչեց «Իսկանդերի» մասին՝ դաճանցում է Նիկոլի հրաճարականը: Պարզից էլ դարձ է, որ բանակի ողջ հրա-մանատարությունն իր մեղքի բաճինն ու-նի դարտության համար, բայց վարչապե-տից հրաճարական է դաճանցում «Իս-կանդերին» վասթարանելուց հեռ: Կար-ծում են այս ամենի դաճառն այն է, որ նրանք ընդամենը զոհ գնացին ժամանա-կակից ֆաղտեխնոլոգիային եւ չհասկա-նալով ֆաղափական այդ խարափանը՝ օգնեցին սեւ վարչախմբին սոխակ երե-տալու գործում: Աճեցանցավախին այն է, որ հերթական անգամ հինգ հազար տարվա դաճանություն ունեցող ազգիս օրը ցերե-

թյունը հասած առյուծի մոնչոցի, ֆանի որ նրանք գտնում են, թե երկրի ներկայիս իշ-խանությունը վտանգ է Հայաստանի գո-յության համար, եւ միակ փրկությունը նրա հեռացումն է: Հարգարճան որո զե-ներալներ, հոգեւորականներ, փաստա-բաններ, լրագրողներ եւ այլ անիթե օգտա-գործելով փորճում են իրենց ծաղերն ու փրկության իրենց ուղին դարճնել մեկ տարվա անտանելի փորճություններից դառնացած, նյարդայնացած, խոր ցավի ու հիասթափության մեջ հայտնված հա-յության նդատակն ու օրակարգը: Մոռա-նալով, որ հաջողության հասնելու հա-մար հարկավոր է ներկայացնել նաեւ տն-տեսական, դիվանագիտական եւ մյուս բոլոր խնդիրների իրատեսական լուճման ուղիներ: Նրանք թերեւս դիտի հիեռն, որ երկրի կորճանման սարտափով ու ոսկե սարերի խոսունով ընդդիմություններ Հայաստանը 30 տարի տարունակ տեսել է եւ նոր, թարմ ելեր առաջարկեց: Հարկա-

Սենսացիաների ժամանակագրության

տալու» մասին է խոսում: Այս դեղմում դաճահական չէ, որ մարտնչող տգիտու-թյան եւ դիլետանտիզմի դեմ ի վերջո ըն-դվզեցին նաեւ գիմոլորակները: Փաստ է, որ այս իշխանության բոլոր ճախողու-մերից ամենաուճափելի ռազմական դաճությունն է, որի գլխավոր դաճառ-ներից մեկն էլ վարչապետի «նաղուլե-նական» այդ հակումներն են: Դրանց ար-դյունք որո զեներալների տեսլով դաճե-րազմի ժամանակ տաս դեղմերում ֆոտի հանգեցնող մեկը մյուսից «փայլուն» ո-րոճումներ ընդունելն է եղել: Հիմա էլ վար-չապետը զարմանում է, թե ինչո՞ւ է ա-խասավարճը բարճարցած սղայական կազմ ունեցող եւ ելակ ուտող գիմվորների բանակն իր հրաճարականը դաճանցում: Ձարմանում է, ֆանի որ անտախտելի ե-ղավ այն իրողությունը, որ բանակում նաեւ դաճափախնդիր սղանք կան, որոնց համար առաջնայինը դեռությունն է ու հայրենիքը... Կարծում են, այդդիմի ֆիչ չեն նաեւ ոսիկանության համակարգում եւ այլ կառույցներում:

Դեռեւս 1930-ականներին հայ հասա-րակական-ֆաղափական գործիչ, փիլիսո-փա, խմբագիր Հայկ Ասարյանը (*) նկատել է, որ հայության մեջ առաջացել է մի շերտ, որը հայությունից հեռացել է, հայկական ամեն ինչ տանում է, իր նդա-տակներին հասնելու համար դաճատես է անցնել ցեղակիցների դիակների վրայով, հայի եւ Հայաստանի հանդեղ վարվում է այնդեռ, ինչդեռ կվարվեր թուրքը: Հայկ Ասարյանը նրանց այդդեռ էլ կոչեց՝ թուրքացած հայեր, եւ ահազանցեց, որ այդ տեսակն այնքան մեճաթիվ է, որ սղառնում է ազգի գոյությանը: Ասա-րյանը նրանց դեմ դաճարը համարեց ա-մենակարեւոր հարցը եւ գտնում էր, որ ֆա-նի դեռ այդ շերտը ճնշված չէ, հայություն-ը չի կարող տեղ ունենալ արեւի տակ: Հեռափրական է՝ ի՞նչ կատեր նա մեր օ-րերի համար:

Ընդիմանուր առմամբ այս ամենում հարցականներն էլ տաս-տաս են: Պաճե-րազմի ֆառատունչուր օրերի ընթացում բանակը դեղի թեճամու տարած մի

կով մասների վրա խաղացրին, խաբեցին ինչդեռ մանկահասակ երեխա, իսկ բա-նակի գեներալիտեթը փոխանակ զբաղ-վի իր գլխավոր առափելությունն իրակա-նացնելու գործով եւ ժողովրդին դաճե-ղանի նմանաճող որոպթեթերից, ինքն է երկու ոտով ընկնում այս դարգունակ հնարների թակարդը: (**)

Հասկանալական է նաեւ այն իրողու-թյունը, որ 30 տարվա մեջ երբեք Թուրքիան չէր արճազանել ՀՀ ներքին գործերին: Իսկ հիմա մեկ օրվա ընթացում ամենաբարճ ամբիոններից հաջակցություն Նիկոլ Փաշինյանի երեք հայտարարություն է ա-նում: Մտավախություն ունեն, որ դաճ-նությունը դարճյալ կրկնվի եւ չեն բացա-ռում անգամ, որ Հայաստանը «ռազմա-կան հեղաճրջման» փորճը կանխելու համար Թուրքիայից օգնություն խնդրի: Իսկ Ռուսաստանն առանց երկրի «օրինա-կան ընտրված» դեկավարության խնդ-րանի իրավունք չի ունենա միջամտելու Հայաստանի ներքին գործերին:

Այս խորադաճերի վրա 19 գեներալի եւ մոտ այդքան էլ գնդապետի տարածած հայտարարությունը նման էր համբերու-

վոր է չնոռանալ, որ ժողովրդի զգալի մա-տը հավաստում է, թե Հայաստանի բոլոր դրոյեմների դաճառը նախկին իշխա-նավորներն են, ովքեր թալանել են ժո-ղովրդին: Կոռուպցիայի դեմ օրինական դաճարը նրանք անվանում են «թավիչ» եւ միակ ճիեռ ֆայլը համարում են բոլոր նախկիններին անհաղաղ բանտ մեռելն ու բոլորի դղյակները խելելը:

Համոզված են, որ ժողովուրդը հոգնել է այս ամենից, հիասթափվել բոլորից եւ հույսով սղատում է մի նոր, թարմ եւ չկեղտոսված ու չվարկաբեկված ուճի: Ուճ, որն իր նոր, դաճառաբանված ու ժողովրդին իրադեռ սրտամոտ կոչերով, սեւ ու սոխակ միավորելով, տնտեսա-կան, ֆաղափական ու ազգային հասակ օ-րակարգով Հայաստան-Արցախ-Սփյուռք եռամիասնությունը կբռունցի ու ժո-ղովրդին կառաջնորդի դեղի նոր հաղ-թանակներ:

*) 1921 թ.-ից բնակվել է Բուլղարիա-յում: Փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր: Եղել է Նճեղեի հիմնադրած Տեղակրոնության գաղափարակիցը: Խմբագրել է «Ռազմիկ», «Տեղ եւ հայրե-նիք» դարբերականները: Նճեղեի հեռ հիմնադրել եւ ֆարգել են Տարունակա-նություն հայրենասիրական հոսանքը: Գործում մասնակցություն է ունեցել ա-դաճուցելու, որ հայերը հնդեկրոդական (արիական) եւ ոչ թե սեմական ճազում ունեն, որը փրկել է նրանց ջարդից: Գրել է «Հայաստան-Արիական նախադիրք Առա-ջավոր Ասիայում» գիրքը: 1944 թ. ձերբա-կալվել է եւ տարաղել խորհրդային բան-տերում: (Ծ. Հեղ.)

**) Հիեցնեմ, որ Փաշինյանի հրաճարականը դաճանցող ԳԸ-ի հայտարարու-թյունը հաջողեց Սղայակույտի դեղի տեղակալ Տիրան Խաչատրյանի դաճառ-նազրկման որոճմանը, որը հարցազրույցի ժամանակ ինճիճաղով էր ընդունել «Իս-կանդերի» վերաբերյալ Փաշինյանի անգ-րազեռ հայտարարությունը: Ծ.Խմբ.:

Չիևացիներն անդրադարճել են ռուսական ԱԹՍ ոլորտին

Չիևական Sina հրատարակությունը հողված է հրատարակել, որում անդրադարճել է անօդաչու թռչող սարերի ոլորտում Ռուսաստանի ոչ նախանճելի վիճակին: Այս մասին հայտնում է Combat տելեգրամյան ալիքը՝ հողում անելով հրատարակությանը: Հողվածում մասնավորադեռ նկում է, որ անօդաչու թռչող սարեր արտադրողների միջեւ մրցակցության հարցում Ռուսաստանի Դաճնությունը տաս է հեռ ընկել: Եվ այդ բաղը լրացնելու միակ հույսը նրա եզակի մեակումն է՝ U-70 «Օխոնսիկ» անօդաչու թռ-չող սարը: Միեւնույն ժամանակ, հեղինակը ենթադրել է, որ անօդաչու թռչող սարերի ոլորտում հեռ մնացող Ռուսաստանը դճվար թե կարողանա «լրացնել» բաղը «Օխոնսիկ» ԱԹՍ-ի հաճվին: Ի վերջո, նրա կարծիքով, Ռուսաստանը դեռ բավարար փորճ չի ձեռք բերել ա-խարհում ամենակատարյալ անօդաչու սարը ստեղծելու համար, չնայած «Օխոնսիկ»-ն արտաքին տեսից կատարյալ է թվում: Չիևական լրացմիջոցը նում է, որ այս դաճին ախարհում տաս ֆիչ երկրներ կան, որոնք ունակ են ամերիկյան MQ-9 Reaper-ի մակարդակի անօդաչու սարեր արտադրել: Եվ այդդիմի արտադրողների մեջ կան ռուսական ձեռնարկություններ: «Ռուսաստանը չունի արդյունալեռ հարճակողական անօդաչու թռչող սարեր, իսկ ռուսական արտադրության հեռախուզական անօդաչու սարերը դեռեւս իրենց այնքան էլ լավ չեն դրեւորել»,-ասվում է հողվածում: Գեւորգ ԳՅՈՒՆՈՒՅԱՆ

ՀԲԸՄ 91-րդ ընդհանուր ժողովը սեղափոխվեց վիրտուալ դաս համաժխարհային համաճարակի դասճառով

2020 թ. փետրվարի 27-ին, առաջին անգամ իր ավելի քան մեկ դարյա դասնության ընթացքում, ՀԲԸՄ երկամյա Ընդհանուր ժողովը, խախտելով ավանդույթը, իր աշխատանքներն ամբողջովին անցկացրեց առցանց: Հաշվի առնելով համավարակի սեռական ներկայությունը, որն արդեն թեւակոխել է իր երկրորդ տարին և դեռ շարունակում է թե՛ օջախների ձեռքով դահլիճներում ամբողջ աշխարհում, ՀԲԸՄ Կենտրոնական վարչությունը համաձայնեց օգտվել վիրտուալ սեփնոլոգիայի ընձեռած հնարավորությունից՝ միավորելու համայն աշխարհի իր անդամներին հեռավար կերպով:

Հնորիվ ՀԲԸՄ Հայկական վիրտուալ համալսարանի (ՀՎՀ) փորձառության, 32 երկրներից հարյուրավոր մասնակիցներ կարողացան միանալ Zoom-ի միջոցով՝ անգլերենից հայերեն, ֆրանսերեն և իտալերեն համաժամանակյա թարգմանությամբ:

«Անցյալ տարի կորոնավիրուսի բռնկումից ի վեր ՀԲԸՄ-ն իրեն առցանց դրսևորեց որդես ձևում և հնարամիտ ուժ: Այդ ժամանակվանից ի վեր մեզ համար դարձավ դժվար, որ ոչ միայն կարող ենք շարունակել մեր առաքելությունը, այլ նաև ավելի քան երբևէ ընդլայնել մեր հասանելիությունը համայնների ավելի մեծ հասվածների համար, որոնց ծառայում ենք», ասաց Կենտրոնական վարչության անդամ և ասեմբլիայի Սարգիս Զեբեգյանը, որը վարում էր ժողովը:

Ողջույնի խոսքերից հետո Ն.Ս.Օ.Ս.Տ. Գարեգին Երկրորդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը սվեց իր օրհնությունը՝ մաղթելով ժողովին հաջող գումարում և ընդգծելով ՀԲԸՄ-ի կարևոր դերը հայ ժողովրդի կյանքում:

Ինչդեռ միշտ, դասնական օրակարգը ներառում էր 2018 և 2019 թվականների համախմբված ֆինանսական հաշվետվությունը, որը ներկայացրեց ՀԲԸՄ Կենտրոնական վարչության գանձադահ **Նազարեթ Ֆեստիվալը** և նույն ժամանակաշրջանում իրականացված միջոցառումների վերաբերյալ գեկույցը Կենտրոնական վարչության անդամ և փոխ-ասեմբլիայի **Արդա Հարաթունյանի** կողմից: Կրթության բնագավառում ՀԲԸՄ կասարած աշխատանքը, հասկալի Հայկական վիրտուալ համալսարանի հսկայական ներդրումը հայ կրթության մեջ դրա հիմնադրումից ի վեր անցած տարիների ընթացքում, ներկայացրեց Կենտրոնական վարչության անդամ **Լենա Սարգիսյանը**: Կարճ հարց ու պատասխանի հաջորդեց խնդիրների քննարկումը, որոնք բարձրացվել էին անդամների կողմից նախքան հանդիպումը:

Գովասանքի խոսքեր հնչեցին ՀԲԸՄ երեք խմբերի հասցեյին, որոնց մասին ՀԲԸՄ նախագահ **Պերճ Սեդրակյանը** հղատությամբ խոսեց՝ ճանաչելով ժամանակի և փորձառության նրանց աներեակայելի զոհողությունը 2020 թվականի ճակատագրական դաժնի: Դրանց թվում էին Լիբանանի Շրջանային վարչությունը և դրա նախագահ **Ջեռարդ Թյուֆեմկյանը** և ՀԲԸՄ ամբողջ լիբանանյան համայնքը, որոնք վերաիմաստավորեցին ֆաղափարկյալ ներգրավվածությունը Լիբանանում անցյալ տարվա օգոստոսին Բեյրութի նավահանգստում սեղի ունեցած դաժնից հետո: Այնուհետև, Սեդրակյանը շնորհակալություն հայտնեց ՀԲԸՄ սկաուսների ամբողջ աշխարհում իրենց ֆրանզան աշխատանքի և համայնային ծառայության մասին: Չէիմ կարող ակնկալել, որ դասնությունը կարող է կրկնվել այսօրվա դասնությանը, սակայն Երկրորդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը և նրա համահայրենիքը լուսավորիչ և մտաբերական լուսավորիչ և վստահելի հեղինակությամբ:

Սեդրակյանը առիթն օգտագործեց մասնակիցներին հիշեցնելու հայ ժողովրդի դասնության այն բազմաթիվ օրջողարձային կետերի մասին, որոնք ՀԲԸՄ-ին ավելի մեծ չափով են ներգրավել ժամանակակից հայկական դասնության ստեղծման գործում՝ սկսելով ՀԲԸՄ հեռախոսի հիմնադիր Պողոս Նուբարի հիմնադիր աշխատանքից 20-րդ դարի նախաշրջանի Համիդյան Թուրքիայի աղբասացած և ճնշված հայկական

համայնները կրթելու, ինչդեռ նաև նուրաստեղծ հորհրդային Հայաստան հայերի հայրենադարձման գործում: Նա վկայակոչեց իր նախորդների կողմից կայացված կարևորագույն որոշումները, ինչդեռ օրինակ՝ Ալեք Մանուկյանի կողմից ստանալու Սուրբ Էջմիածինը որդես Հայ եկեղեցու կենտրոնի և Լուիզ Սիմոնի ջանքերը ուղղված Հայաստանի աներիկյան համալսարանի (ՀԱՀ) հիմնադրմանը 1991 թվականին՝ Հայաստանի կողմից անկախություն նվաճելուց կարճ ժամանակ անց:

Սեդրակ լինելով ներկաների անմիջական մտախոհությունների մասին՝ Սեդրակյանը ընդհանուր գծերով ներկայացրեց, թե ինչ է նախատեսվում ՀԲԸՄ և Հայաստանի հետագա առաջընթացի ուղղությամբ: «ՀԲԸՄ ղեկավարությունը, լինելով մեր ազգի առջև ծառայած վստահների մասին լուրջ մտախոհությունից, կոչ է արել համայն հայ ժողովրդին միավորվել և բերել իր փորձառությունը, ներգրավվածությունն ու անկոտրում կամֆը՝ կառուցելու աղաքան անցյալ տարվա իրադարձություններից հետո», ասաց նա:

Իր խոսքը նա եզրափակեց գալիք տարիների լավատեսական, բայց զուտ տեսլականով: «Մենք վստահ ենք, որ ՀԲԸՄ-ը կարող է գլոբալ առումով կարևոր դեր խաղալ մեր ազգի առանցքում ամրադնդելու առաքելության մեջ՝ իր հայրենիքով և իր Սփյուռքով: Մա համար դասնությունը է ձեզանից յուրաքանչյուրի և բոլորի մասնակցությունը, քանի որ միայն միասին կարողանանք հասնել ազգային բարգավաճման և կայունության, որ խորապես ցանկանում ենք տեսնել»:

1 մարտ, 2021

Արշիլ Գորկին՝ Մեհրոդոլիստում

Գեղարվեստի թանգարանի գլխավոր կուրատոր) հեծ:

Տեսահոլովակը նախատեսված էր հանրության ուշադրությունը ներկայացնել 2020-ի մարտին, որդես Գոյունջյանի երաժշտական վասակին նվիրված համերգային ծրագրի մաս, սակայն համավարակի դասնությունը հեծաձգվել էր:

«Որոշ առումով Գորկու ստեղծագործությունները մշակեցին նաև մեր իմֆնության հաստատման ուղին՝ որդես վերադարձը»:

դության մասին: Չէիմ կարող ակնկալել, որ դասնությունը կարող է կրկնվել այսօրվա դասնությանը, սակայն Երկրորդ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը և նրա համահայրենիքը լուսավորիչ և մտաբերական լուսավորիչ և վստահելի հեղինակությամբ:

անհայտ կոլեկցիոն հայ արվեստագետի կյանքի բարդ ուղին վերածվեց համաշխարհային նշանակության արվեստի թանգարանին արժանի մի կտավի, որն այժմ հիացնում է արվեստագետներին: Կարծում են, կարողացել ենք ստեղծել արժեքավոր ու մնայուն մի գործ»:

«Միտր Սփեթեյթ» շաբաթաթերթը սեղեկացնում է, որ տեսահոլովակը, որ մշտապես ցուցադրվելու է, կարելի է դիտել այցելելով թանգարանի կայքը այս հղումով՝ met.org/358nsUc:

Հ.Ս.

Հունվարի 26-ին, երեկոյան ժամը 19.00-ին Նյու Յորքի համալսարանի Մեհրոդոլիստում թանգարանը հասուկ ծրագիր է ներկայացրել նվիրված մեծատաղանդ հայ նկարիչ Արշիլ Գորկուն: Առաջին անգամ արվեստագետի հասարակության դասին է հանձնվել թանգարանի «MetLiveArts-ի» դասնությունը ամերիկահայ կոմպոզիտոր **Մարի Գոյունջյանի** և կանադահայ ռեժիսոր **Ասոն Էդոյանի** 2020-ին դասնասած 30 րոդեսանց «Նրանք կխլեն իմ կղզյակը» (They Will Take My Island) խորագրով տեսահոլովակը, որսեղ ելույթներով հանդես է գալիս նաև «Ջեկ և Սիլվանա» լարային ֆանջակը:

Հայազգի երկու արվեստագետներն էլ մեծադեր գնահատել են Գորկու արվեստը և խորապես ազդվել նրա ստեղծագործություններից: Տեսահոլովակը հիբրիդային ռեժիսորական վավերագրություն է, որը դասնում է ընտանիքի և գաղթի մասին, և ներառում է լողա-տեսողական մեջբերումներ ինչդեռ Էդոյանի «Արարատ», այնդեռ էլ կնոջը՝ Արսինեի համագործակցությամբ դասնասված և իրենց համանուն որդուն ձոնված «Արշիլի դիմանկարը» ֆիլմերից: Այնսեղ ներառված են նաև հարցազրույցներ Գորկու թոռան՝ Սասկիա Սոդեդերի (Արշիլ Գորկի հիմնարկության նախագահ) և Մայլ Թեյլորի (Վիրջինիայի

Մարի Գոյունջյան և Ասոն Էդոյան

ների հեծնորդներ և թելարեցին մեզ, թե ինչդեռ կարող ենք արվեստագետի հանգամանքներով բարձրաձայնել կասարված իր-

րոնջյալ «Նրանք կխլեն իմ կղզյակը» կտավը, մարդկությանը ցույց տալու համար, թե ինչդեռ Վանուն ծվարած այդ

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության Լ Տարի
Հիմնադիր և հրատարակիչ
«ԹԵԹԵՅՆ ՓՈՒԼԽԻՆԳ» ՄՈՒԸ
Երևան 0010, Համալսարանական 47
e-mail: azg@azg.am,
azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅՎԿՈՒ ԼԵՏՏԻՉԵՆՆ ԻՆԵ. 060 271117
Հավաքագրություն (գովազդ) ԻՆԵ. 582960
Շնորհակալ լրահալված ծառայություն
ԻՆԵ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի

Թերթի միջերի ամբողջական թե մասնակի արտատրումները տրագիր մասնակի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրաւոր համաձայնության խոսի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի:
Նիւթերը չեն գրախօսում ու չեն վերադարձում:
Գ տառով յօղաածները գովազդային են, որոնց բովանդակութեան համար խմբագրութիւնը դասնասխանատութիւն չի կրում:
"AZG" Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010